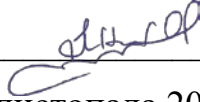

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 Максим БУЛИК

«21» листопада 2025 р.

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В НІМЕЦЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСІ**

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Міжнародні
відносини» Донда Аліна Андріївна

Науковий керівник: Константинова Юлія
Василівна, к.і.н., доцент кафедри політології та
міжнародних відносин

Рецензент: Фесенко Микола Васильович,
д.політ.н., провідний науковий співробітник
відділу трансатлантичних досліджень, ДУ
«Інститут всесвітньої історії НАН України»

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою добре / 75 / С

Секретар ЕК Анастасія ТРОФИМЕНКО

«23» грудня 2025 р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ НІМЕЦЬКИМ ПОЛІТИЧНИМИ СИЛАМИ АНЕКСІЇ КРИМУ ТА ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2021 РОКИ).....	24
РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ СПРИЙНЯТТЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ В МЕЖАХ НІМЕЦЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПІСЛЯ 2022 РОКУ..	47
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність. Російська повномасштабна збройна агресія проти України в 2022 році стала не лише актом грубого порушення міжнародного права, а й потужним каталізатором докорінних змін у структурі європейської безпекової архітектури, принципах функціонування міжнародної системи, характері міждержавної взаємодії у постбіполярному світі, й фактором, що формує дискурсивні моделі у політичних системах європейських країн. Російсько-українська війна має масштабні геополітичні, безпекові та економічні наслідки не лише для України та Росії, але й для всієї Європи, зокрема для Німеччини як провідної держави Європейського Союзу. Вона не лише визначає стратегії уряду та політичних партій у сфері безпеки і співпраці з Україною, але й слугує каталізатором зміни суспільних оцінок, настроїв та дискусій у німецькому політичному просторі.

Вивчення німецького політичного дискурсу дозволяє дослідити, яким чином різні політичні сили, урядові структури, опозиційні партії та медіа конструюють образ війни, оцінюють дії Росії та визначають стратегії підтримки України. Це важливо для розуміння механізмів легітимізації зовнішньополітичних рішень і формування громадської думки, а також для аналізу ролі популістських та радикальних політичних акторів у трансформації політичного наративу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного підходу до вивчення впливу зовнішніх військових конфліктів на внутрішню політичну динаміку країн, зокрема, на прикладі Німеччини. Це дозволить виявити взаємозв'язок між зовнішніми конфліктами та внутрішньополітичними процесами, оцінити механізми формування

політичних наративів і прогнозувати подальший розвиток політичної ситуації у контексті триваючої війни.

Наше дослідження сприяє розвитку наукового розуміння впливу міжнародних конфліктів на політичну поведінку держав та суспільства, а також формує базу для практичних рекомендацій щодо ефективної комунікації і прийняття політичних рішень у кризових умовах.

Об'єкт дослідження – російсько-українська війна

Предмет вивчення – російсько-українська війна як фактор формування політичного дискурсу в Німеччині.

Мета дослідження: проаналізувати роль російсько-української війни у формуванні сучасного німецького політичного дискурсу.

Для досягнення мети перед нами були поставлені наступні наукові завдання:

- дослідити концептуальні підходи до розуміння «війни»;
- проаналізувати теоретико-методологічні засади дослідження;
- вивчити особливості сприйняття німецькими політичними силами анексії Криму та збройного конфлікту на Сході України у 2014-2021 роках;
- дослідити трансформацію в сприйнятті війни в Україні в межах німецького політичного дискурсу після 2022 року;
- розглянути перспективи подальшого курсу німецького політикуму щодо війни в Україні.

В межах дослідження використовувався широкий перелік **наукової літератури та джерел.**

По-перше, роботи, присвячені концептуальним засадам дослідження війни. До цієї групи належать праці Х. Бехруза, В. Власюка, Я. Кармана, Є. Магди, Г. Почепцова, Г. Яворської, А. Аббасі, Д. Вітера.

По-друге, роботи, присвячені російсько-українській війні, зокрема її сприйняттю в Німеччині. Цю групу становлять дослідження І. Зозулі, Л. Голопатюка, М. О'Ніла.

По-третє, роботи, присвячені впливу російського фактора на політичні процеси в Німеччині. До цієї групи належать праці К. Арцгеймера, С. Каппа, Л. Фікс, Г. Плейнса, Р. Готца.

Окрім наукової літератури, у дослідженні використовувалися нормативно-правові документи, аналітичні матеріали, результати соціологічних опитувань, програми політичних партій та публічні виступи німецьких політиків у засобах масової інформації.

Методи дослідження. Наше дослідження передбачало використання широкого кола різноманітних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема системний підхід, проблемний підхід та метод історизму, аналіз та синтез, статистичний метод, якісний аналіз тексту, контент аналіз, аналіз поняттєвих категорій, прогностичний метод та метод моделювання. Комплексне застосування всіх наведених вище методів дослідження дало нам змогу досягти поставлених мети та наукових завдань.

Наукова новизна. Вперше до української історіографії вводиться ряд іноземних джерел, які дають можливість дослідити особливості висвітлення та сприйняття російсько-української війни в німецькому політичному дискурсі.

Практичне значення. Матеріали й отримані результати можуть використовуватися в навчальному процесі при підготовці спецкурсів зовнішньої політики країн Європи, європейської безпеки у закладах вищої освіти України.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладений на 75 сторінках. Список використаних джерел складається з 62 найменувань на 7 аркушах.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Історично війна виступала першою і найважливішою формою організованого збройного протистояння між групами людей, що мала одночасно соціально-політичний та правовий характер. Війна як явище не лише визначала розподіл влади та ресурсів у суспільствах, а й формувала правові рамки для взаємодії воюючих сторін у міжнародному контексті.

У науково-правовій літературі війна розглядається як стан конфлікту, що передбачає легітимне застосування збройної сили державними або організованими суб'єктами [4]. Визначальними ознаками війни є організований збройний конфлікт, що може виникати як між державами, так і між різними соціальними або політичними групами всередині країни. Війна включає застосування зброї та інших засобів насильства для досягнення політичних, економічних або ідеологічних цілей, а також визначається періодом активних ворожих дій, що охоплюють різні театри бойових дій: наземний, морський і повітряний. Таким чином, війна є комплексним соціально-політичним явищем, що має як матеріальні, так і нематеріальні виміри [19, с. 42].

Визначення війни, закріплене в Гаазькій конвенції 1907 року, підкреслює її юридичну природу як «стану, який дозволяє двом або більше ворогуючим сторонам вести конфлікт із застосуванням збройної сили». До характерних ознак війни належать наявність регулярних військ однієї або обох сторін конфлікту, централізована організація учасників та безперервний характер бойових дій, що дозволяє відрізнити війну від інших форм насильницьких протистоянь [1].

Сучасне розуміння збройного конфлікту розширюється завдяки міжнародному гуманітарному праву, зокрема концепціям, представленим Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Згідно з його визначенням, збройний конфлікт включає не лише протистояння між державами, але й тривалі зіткнення між урядовими структурами та організованими збройними угрупованнями або виключно між такими угрупованнями, що дає змогу враховувати як міжнародні, так і внутрішні війни [16]. Цей підхід дозволяє виділяти війни не лише як військові явища, а й як складні соціально-політичні процеси, які потребують регулювання з боку міжнародного права для забезпечення захисту цивільного населення та обмеження способів ведення бойових дій.

До кінця XIX століття регулювання збройних конфліктів здійснювалося переважно на основі міжнародних звичаїв, що отримали назву «закони і звичаї війни». Надалі, з розвитком міжнародного права, основним джерелом регулювання стали міжнародні договори та конвенції, які закріплювали стандарти ведення військових дій та захисту цивільних. До ключових таких документів належать Женевська конвенція 1864 року щодо поліпшення долі поранених і хворих воїнів, Петербурзька декларація 1868 року про заборону застосування вибухових та запалювальних куль, Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років, а також комплекс Женевських конвенцій 1949 року із Додатковими протоколами 1977 року. Ці документи формують основи міжнародного гуманітарного права та визначають стандарти поведінки з військовополоненими, цивільним населенням та обмеження методів ведення бойових дій [16]. Додаткові нормативні акти, такі як Конвенція про заборону або обмеження застосування певних видів звичайної зброї 1980 року та Конвенція про протипіхотні міни 1997 року, демонструють адаптацію міжнародного права до розвитку військових технологій та сучасних методів ведення конфліктів [16]. Юридичне поняття міжнародного збройного конфлікту закріплено у статті 2 Женевських конвенцій 1949 року, яка

поширює їхню дію на оголошену війну або будь-який інший збройний конфлікт між державами, навіть якщо одна із сторін не визнає стану війни, а також на випадки часткової або повної окупації територій [9].

У науково-правовій практиці виділяють три основні напрями регулювання збройних конфліктів. Перший, «Право Женеви», спрямований на захист осіб, що не беруть або припинили брати участь у бойових діях, включаючи цивільних, поранених та військовополонених. Другий, «Право Гааги», обмежує засоби та методи ведення війни, визначаючи допустимі види зброї та тактики на основі результатів мирних конференцій 1899 та 1907 років. Третій напрям, «Право Нью-Йорка», розвивається під егідою ООН і регулює дотримання прав людини під час збройних конфліктів, визначає відповідальність за воєнні злочини та регулює використання ядерної зброї [16].

Сучасна міжнародна практика та наукові дослідження свідчать про необхідність чіткого визначення і закріплення в міжнародному правовому полі поняття «міжнародний військовий конфлікт», що обумовлено передусім розвитком і наслідками російсько-української війни та її впливом на систему міжнародної безпеки. Таке закріплення дозволяє уточнити правові рамки, визначити суб'єктів відповідальності та сприяти формуванню ефективних механізмів реагування міжнародної спільноти на агресивні дії держав чи організованих угруповань, що ведуть активні бойові дії на території інших держав [6].

Як зазначає І.В. Зозуля, російсько-українська війна демонструє багатоваріантність форм і засобів ведення збройного протистояння, що виходить за межі традиційного конвенційного розуміння війни. Конфлікт включає ведення економічної війни, у межах якої держави застосовують економічний тиск у формі санкцій та обмежувальних заходів для досягнення політичних цілей; кібервійну, де використовуються інформаційні та комп'ютерні технології для атак на критичну інфраструктуру, комунікаційні

системи та державні установи; гібридну війну, що поєднує елементи кібератак, інформаційної пропаганди та психологічних операцій, спрямованих на дестабілізацію суспільства та зміну політичного курсу держави; а також конвенційну війну, що передбачає широке використання звичайних видів озброєння і військової техніки, включаючи танки, артилерію, авіацію та піхотну зброю, що становить безпосередню загрозу для життя цивільного населення та руйнує критичну інфраструктуру [6].

Таким чином, сучасний військовий конфлікт, як зазначають Л.І. Голопатюк та Р.І. Тимошенко, є надзвичайно складним і комплексним соціально-політичним явищем. Він формується на перетині політичної, економічної, воєнної, інформаційної та міжнародно-правової складових. Воєнно-стратегічною метою сучасного конфлікту, зокрема на прикладі російсько-української війни, є не лише досягнення оперативних чи тактичних результатів на полі бою, а й формування стратегічного впливу на території та політичну залежність інших держав. Характерною рисою сучасних конфліктів є керованість їх розвитку, що передбачає планування та контроль над поєднанням різних інструментів впливу. У цьому контексті воєнна сила перестає бути єдиним вирішальним фактором, поступаючись значенням оптимальному поєднанню економічних, інформаційних та воєнних складових [5].

Сучасні збройні конфлікти вимагають переосмислення традиційних концепцій застосування збройних сил. Вони спричиняють трансформацію організаційних структур, що передбачає перехід від міжвидових формувань до міжвідомчих угруповань сил та нових підходів до стратегічного і оборонного планування. Такий підхід забезпечує гнучкість та ефективність у застосуванні військової сили, а також дозволяє інтегрувати різні інструменти впливу в єдину систему, що здатна досягати політичних та стратегічних цілей у складних умовах сучасної війни [5].

У цілому, аналіз сучасних форм ведення військових дій демонструє, що сучасна війна перестала обмежуватися класичними уявленнями про сутичку регулярних військ. Вона включає багаторівневі, взаємопов'язані стратегії економічного, інформаційного, правового та військового впливу, що потребують комплексного осмислення в теоретичній площині та точного закріплення у міжнародному праві, щоб забезпечити захист цивільного населення та дотримання міжнародно-правових норм у збройних конфліктах.

Сучасні теоретичні підходи до розуміння війни підкреслюють, що її форми та засоби ведення істотно змінюються залежно від історичних, політичних і технологічних умов. Історично війна була першою та найважливішою формою організованого збройного конфлікту між групами людей, і протягом століть вона розвивалася у відповідь на зміни в суспільстві, державних інститутах та міжнародних відносинах. Поява та розвиток різноманітних типів війни, зокрема конвенційних, партизанських, асиметричних та гібридних, демонструють, що сучасне поняття війни виходить далеко за межі класичних уявлень про збройні зіткнення [37; 50].

Одним із провідних дослідників, що формалізував концепцію «гібридної війни», є американський експерт у галузі військово-політичної стратегії Ф. Хоффман. Він підкреслював, що кожна історична епоха характеризується специфічними формами війни, які відповідають рівню розвитку технологій, політичним умовам та соціально-економічній структурі суспільства. За його визначенням, сучасна епоха вирізняється процесами гібридизації, що охоплюють не лише традиційні військові дії, а й економічний, інформаційний та політичний вплив, інтегруючи різні форми конфлікту в єдину стратегію. Гібридні війни поєднують численні методи ведення бойових дій, включаючи класичні конвенційні засоби, іррегулярні тактики, терористичні акти та інші форми насильства, що часто виходять за межі традиційного розуміння війни як прямого збройного протистояння [37].

Розширюючи цю концепцію, Р. Невсон зазначає, що гібридна війна є комплексним явищем, яке включає конвенційні, іррегулярні та асиметричні методи ведення конфлікту. Крім традиційних військових операцій, до її складу входить постійна маніпуляція політичними і ідеологічними протиріччями, залучення спеціальних операцій та регулярних збройних сил, діяльність агентів розвідки, політичних провокаторів та представників медіа. Гібридна війна передбачає застосування економічного тиску, кібератак, проксі-операцій, а також включення паравійськових, терористичних та кримінальних структур. Такий підхід демонструє, що сучасна війна є мультидименсійним явищем, у якому політичні, економічні, інформаційні та соціальні інструменти стають невід'ємною частиною військової стратегії [50].

Політологічні дослідження, зокрема І.В. Феськова, погоджуються з цими висновками та виділяють низку дескриптивних характеристик гібридної війни. Серед них ведення підривної діяльності, терористичних акцій, залучення різних груп населення, поєднання елементів партизанської та громадянської війни, використання як традиційних, так і нерегулярних стратегій та тактик, що підкреслює неконвенційний характер конфлікту. Ці ознаки свідчать про те, що сучасні війни вимагають комплексного підходу до аналізу та управління конфліктом, інтегруючи військові, політичні, економічні та інформаційні компоненти в єдину систему [16].

Додатково В.В. Власюк і Я.В. Карман наголошують на глобальній природі гібридних конфліктів, що розмивають межі традиційних норм та правил ведення війни. Вони зазначають, що сучасна війна включає використання кібератак, інформаційних і медійних інструментів, маніпуляції інтелектуальною власністю, а також можливе ігнорування міжнародного гуманітарного права та укладених договорів. Таким чином, гібридна війна постає як сучасна форма конфлікту, у якій держави застосовують різноманітні засоби нападу й оборони, що виходять за рамки класично визначених

конвенційних варіантів ведення війни, інтегруючи політичні та економічні інструменти для досягнення стратегічних цілей [3].

У конструктивному аспекті гібридна війна визначається як інтеграція класичних способів ведення війни з використанням нерегулярних формувань. Держава, яка веде гібридний конфлікт, організовує операції через неурядових виконавців – бойовиків, групи місцевого населення чи організації, зв'язок із якими формально заперечується. Ці виконавці здатні здійснювати дії, які держава не може виконати легально, дотримуючись Женевських і Гаазьких конвенцій, а також міжнародних домовленостей. Внаслідок цього поєднуються регулярні бойові дії з діяльністю нерегулярних формувань, інформаційна та кібер-війна, пропаганда, економічний і енергетичний тиск, дипломатична та політична дестабілізація [16].

Загалом, сучасна гібридна війна демонструє, що традиційні межі між військовими, політичними, економічними та інформаційними методами ведення бойових дій розмиваються. Для ефективного управління конфліктом необхідно інтегрувати регулярні військові сили, спеціальні підрозділи, нерегулярні формування, економічні та інформаційні інструменти, дипломатичні важелі і політичний тиск. Такий підхід формує нову парадигму війни, у якій стратегічні, політичні та гуманітарні аспекти взаємопов'язані і взаємозалежні, створюючи комплексну модель сучасного збройного конфлікту.

Г. Яворська, аналізуючи сучасні збройні конфлікти, пропонує розглядати їх як підвид ширшого поняття «збройний конфлікт» (armed conflict), яке включає дві необхідні складові: наявність організованих збройних формувань та участь у бойових діях певної інтенсивності. З цього визначення випливає, що війну слід розглядати не лише як політичне протистояння, а й як фізичне та матеріальне явище, де центральним елементом є застосування зброї та ведення активних бойових операцій із супутнім руйнуванням об'єктів та інфраструктури [18].

Сучасні підходи до визначення війни, зокрема думка Є. Магди, розширюють її розуміння, включаючи непрямі, «м'які» аспекти протистояння. Війна стає полем конкуренції в економічній, соціальній, ідеологічній та адміністративній сферах. Вона охоплює суперництво між різними системами державного управління, боротьбу за інтереси та контроль над ресурсами, а також конфлікти ідеологій і способів життя [10, с. 12]. У цьому контексті війна перестає бути виключно фізичною конфронтацією й трансформується у багатовимірне явище, де інформаційний, економічний і політичний вплив набуває стратегічного значення.

Особливий внесок у дослідження гібридної війни зробив Г. Почепцов, який підкреслює мультиканальність сучасних конфліктів. Гібридна війна, на його думку, розгортається у всіх можливих напрямках і включає не лише військові, а й інформаційні, економічні, репутаційні, смислові та гуманітарні аспекти. Вона вимагає залучення не тільки традиційних військових структур, а й акторів культури та суспільного впливу: письменників, режисерів, музикантів, журналістів, а також громадських інститутів. У цьому сенсі військові дії виступають лише фоном для більш комплексного соціально-політичного протистояння [13].

Почепцов детально окреслює елементи гібридної війни, включаючи придбання медіаресурсів, підтримку політичних партій, впровадження агентурної діяльності у європейські політичні та релігійні структури, використання нерозв'язаних етнічних конфліктів, а також створення інформаційних і соціальних каналів впливу. Він робить висновок, що успіх у гібридній війні залежить від здатності сторони впливати на масову свідомість, формуючи уявлення про правомірність своїх дій як для власного населення, так і для зовнішньої аудиторії. Одночасно сторона, що піддається атаці, часто неспроможна адекватно реагувати на такі дії, оскільки вони мають непрямий, неоголошений і багатовимірний характер [13].

Дослідження Дж. Уізера демонструє, що сучасні гібридні війни характеризуються комбінуванням конвенційних і нерегулярних методів ведення бойових дій. Зокрема, під час конфлікту в Грузії у 2008 році Російська Федерація застосувала суміш регулярних військ, місцевих міліцій Південної Осетії та Абхазії, а також сил спеціального призначення, які діяли під прикриттям місцевих формувань оборони [14]. Це свідчить про практичну реалізацію концепції гібридної війни, коли військова складова поєднується з політичними, інформаційними та економічними інструментами для досягнення стратегічних цілей.

Г. Яворська відзначає, що поняття «гібридна війна» є найбільш адекватним для характеристики сучасної російської агресії проти України, оскільки воно дозволяє поєднати аналіз класичних військових операцій із політичними, економічними та інформаційними аспектами конфлікту [18, с. 41]. Сучасний етап російсько-української війни демонструє всі класичні риси гібридного протистояння, включаючи пряме військове вторгнення, застосування економічного та енергетичного тиску, інформаційні кампанії і політичну дестабілізацію. Російська Федерація не лише виступає агресором, а й системно загрожує стабільності та демократичним інститутам на пострадянському просторі і в західних країнах, застосовуючи комплексні методи впливу для дискредитації та підризу демократичних цінностей. Пропаганда, маніпуляція громадською думкою, політичні кібератаки та фінансова підтримка сприятливих Кремлю політичних партій є ключовими інструментами гібридної експансії, що дозволяють створювати дестабілізацію і складно відслідковувані загрози для західних демократичних процесів.

Таким чином, гібридна війна постає як сучасна форма багатовимірного збройного конфлікту, у якому військові, політичні, економічні та інформаційні компоненти взаємодіють і взаємозалежні. Теоретичне осмислення цього явища вимагає інтеграції класичних концепцій війни та сучасних підходів до

аналізу непрямих методів впливу, що визначає нову парадигму вивчення сучасних збройних конфліктів.

Наша робота передбачала опрацювання великої кількості наукової літератури, серед якої ми виокремили декілька груп.

По-перше, роботи, присвячені концептуальним засадам дослідження війни.

Бехруз Х.Н. у статті «Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації» проводить глибокий аналіз традиційних визначень війни та звертає увагу на складнощі їх застосування в сучасних умовах. Автор підкреслює, що класичні підходи до визначення війни, закріплені у міжнародному праві, не завжди відповідають реаліям сучасних конфліктів, де дедалі частіше спостерігаються нетрадиційні форми агресії, включно з гібридними та асиметричними діями. Він відзначає необхідність перегляду та уточнення концепту війни з огляду на еволюцію воєнних технологій та методів ведення бойових дій, а також на зростаючу роль інформаційних та кіберкомпонентів у сучасних конфліктах [1].

Власюк В.В. та Карман Я.В. у роботі «Деякі основи поняття «гібридна війна» в міжнародному праві» розширюють дискусію, досліджуючи комплексність гібридних конфліктів. Вони аналізують поєднання традиційних військових методів з політичними, економічними та інформаційними інструментами впливу. Автори підкреслюють, що гібридна війна не обмежується лише фізичними діями, а включає широкий спектр заходів, спрямованих на підрив державних інститутів, вплив на громадську думку та дестабілізацію економічних систем. Крім того, вони приділяють увагу проблемам правового регулювання таких дій у міжнародному праві, визначаючи існуючі прогалини та суперечності у правових нормах, що ускладнює кваліфікацію та відповідальність за гібридні дії [3].

Магда Є.В. у книзі «Гібридна війна: вижити і перемогти» підкреслює важливість комплексного підходу до сучасних військових конфліктів, де

інформаційні кампанії, психологічний тиск та економічні санкції стають стратегічними інструментами впливу. Авторка досліджує методи маніпулювання громадською думкою та способи підготовки суспільства до реагування на зовнішні загрози, акцентуючи на необхідності інтегрованої протидії у всіх вимірах конфлікту – від військового до інформаційного [10].

Почепцов Г. у статті «Гібридна війна: інформаційна складова» детально аналізує роль дезінформації та пропаганди як невід’ємної частини сучасної війни. Він показує, що інформаційні операції здатні впливати на прийняття рішень на всіх рівнях – від керівництва держави до окремих громадян, а також змінювати сприйняття легітимності конфлікту. Автор підкреслює взаємозв’язок між інформаційною складовою та психологічним впливом, що робить сучасну війну багатовимірним явищем [13].

Яворська Г. у статті «Гібридна війна як дискурсивний конструкт» акцентує на дискурсивній природі гібридної війни, досліджуючи, як через формування наративів легітимізується агресія та впливає на суспільне сприйняття подій. Авторка показує, що управління інформаційним полем стає засобом не лише військового, а й соціально-політичного впливу, оскільки суспільна підтримка або опір формуються через медіа, соціальні мережі та офіційні комунікації державних структур [17].

Роботи Аббасі А. та Вітера Д.К. доповнюють цей підхід, акцентуючи на концепту управління сприйняттям та інформаційних стратегій у контексті гібридної війни. Вони аналізують методи психологічного впливу на населення та політичних еліт, показують, як контроль над інформацією стає частиною воєнної кампанії, і як стратегічне використання дезінформації може змінювати баланс сил у конфлікті [19].

Таким чином, перша група літератури формує широке теоретичне поле для аналізу сучасних військових конфліктів, визначає ключові категорії та механізми гібридної війни, а також підкреслює необхідність комплексного та міждисциплінарного підходу. Дослідження в цій групі дозволяють поєднати

класичні концепції війни з сучасними реаліями, де інформаційний, психологічний та економічний впливи стають невід'ємною частиною військових стратегій, а правове регулювання потребує адаптації до нових форм агресії.

По-друге, роботи, присвячені російсько-українській війні, зокрема її сприйняттю в Німеччині.

Зозуля І.В. у статті «Глобальний, регіональний та національний виміри російсько-української війни» проводить комплексний аналіз конфлікту, розглядаючи його вплив на міжнародну безпеку та геополітичну стабільність. Авторка виділяє ключові фактори, що формують динаміку війни, зокрема взаємодію глобальних та регіональних акторів, економічні інтереси, енергетичну безпеку та військові стратегічні плани. Зозуля підкреслює, що конфлікт має багатовимірний характер: він одночасно проявляється на глобальному рівні у вигляді санкцій, міжнародних дипломатичних ініціатив та безпекових угод, на регіональному – через вплив на країни-сусіди та регіональні блоки, і на національному – через політичні, економічні та соціальні наслідки для України та інших держав [6].

О'Ніл М. у роботі «Ризики для Німеччини та Європи від затяжного конфлікту в Україні» детально розглядає потенційні наслідки продовження війни, зокрема економічні, енергетичні та соціальні, і показує, що політичні рішення Німеччини мають балансувати між внутрішньополітичними обмеженнями та необхідністю реагувати на зовнішні загрози [51].

Таким чином, друга група літератури дозволяє відстежити багатоаспектний вплив російсько-української війни на міжнародні та внутрішні процеси, зокрема реакцію Німеччини на військові, економічні та гуманітарні виклики. Вона формує контекст для аналізу політичної поведінки держави, взаємодії різних інституцій та суспільного сприйняття конфлікту, що є важливим для подальшого вивчення впливу війни на європейську безпеку та політичні процеси всередині окремих держав.

По-третє, роботи, присвячені впливу російського фактора на політичні процеси в Німеччині

Арцгеймер К. у статтях «Партія AfD: нарешті успішна правопопулістська євроскептична сила для Німеччини» та «До Росії з любов'ю? Позиції німецьких популістських політичних акторів щодо Кремля» аналізує діяльність правопопулістських партій, показуючи, як їхнє ставлення до Росії відображає ширші внутрішньополітичні тенденції. Автор досліджує, яким чином проросійські позиції правопопулістів впливають на формування політичного дискурсу та на вибір урядових стратегій у зовнішній політиці, підкреслюючи взаємозв'язок між внутрішньою політикою та зовнішньополітичними рішеннями [22]. Він звертає увагу на те, що підтримка або толерантність до Росії серед окремих політичних сил ускладнює ухвалення рішень щодо санкцій, постачання озброєння і співпраці з Україною.

Капп С. та Фікс Л. у роботі «Німецькі, французькі та польські погляди на війну в Україні» досліджують, як різні внутрішньополітичні чинники формують зовнішньополітичну реакцію Німеччини, звертаючи увагу на політичну культуру, настрої виборців та вплив суспільних груп на урядові рішення. Автори показують, що реакція Німеччини на конфлікт в Україні не обмежується лише дипломатичними або військовими аспектами, а є результатом складної взаємодії урядових інституцій, парламентських фракцій та громадської думки [42].

Особливу увагу приділено економічним і енергетичним взаєминам з Росією, які впливають на політичні рішення Берліна. Плейнс Г. у статті «Німецько-російська торгівля газом» та Готц Р. у роботі «Німеччина і Росія – стратегічні партнери» показують, як залежність від російських енергоресурсів створює внутрішньополітичні дилеми та обмежує свободу зовнішньополітичного вибору Німеччини. Автори аналізують, що така залежність стимулює політичні дискусії у парламенті, дебати щодо санкцій та

постачання газу, а також формує економічні рішення, які безпосередньо впливають на сприйняття війни серед населення [53; 34].

Таким чином, третя група літератури дозволяє зрозуміти, що внутрішньополітичні процеси в Німеччині, включно з позиціями уряду, парламентських фракцій та політичних партій, безпосередньо залежать від зовнішньополітичного контексту, сформованого російською агресією. Ці роботи демонструють, що вплив Росії на політичну поведінку Берліна проявляється у формуванні практичних рішень у сфері безпеки, економіки та підтримки України, а також у створенні медійного та суспільного дискурсу, який визначає легітимність таких рішень.

Для досягнення поставлених наукових задач в своїй роботі ми спиралися на цілу низку різноманітних джерел.

Перша група включає нормативно-правові документи, які регулюють питання війни та визначають правові рамки ведення збройних конфліктів.

До таких джерел відносяться, насамперед, Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї «Положення про закони і звичаї війни на суходолі», що визначають основні принципи ведення військових дій, права та обов'язки сторін конфлікту, а також статус комбатантів і цивільного населення [4]. Конвенція про захист цивільного населення під час війни містить норми щодо гуманітарного захисту, встановлює стандарти поведінки з цивільними особами, регламентує умови ведення бойових дій з мінімізацією шкоди для мирного населення [9]. Крім того, важливим джерелом є Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод, який регламентує кроки, спрямовані на припинення бойових дій і політичне врегулювання конфлікту на території України [8]. Ці документи формують правову основу для оцінки легітимності та законності різних видів військових дій, а також слугують базисом для аналізу сучасних військових конфліктів та гібридних загроз, зокрема в контексті російсько-української війни. Вони дозволяють оцінити дії держав і ненормативних учасників конфлікту через

призму міжнародного права та встановлюють критерії для визначення допустимих методів ведення бойових дій.

Друга група охоплює аналітичні матеріали, журналістські розслідування, опитування та експертні оцінки, які дають змогу простежити сприйняття конфлікту, реакцію урядів і суспільства, а також ефективність політичних і гуманітарних заходів. У цю групу входять матеріали українських і міжнародних медіа, зокрема статті BBC [11], DW [3], Texty.org.ua [1], «Суспільне» [2], Associated Press [32], The New York Times [24,28] та Politico [26], що висвітлюють питання військової, економічної та гуманітарної підтримки України Німеччиною, а також обговорення санкцій проти Росії. Ці матеріали дозволяють відстежити дискусії навколо постачання озброєння, фінансової допомоги, енергетичної політики і впливу російських дій на європейські країни. Вони також фіксують реакції суспільства на урядові рішення та позиції політичних партій, що сприяє розумінню того, як медійні наративи формують суспільну думку. Опитування і дослідження громадської думки, представлені у матеріалах Pollytix [37], показують зміни у ставленні німецького населення до війни в Україні, підтримки урядових рішень і впливу популістських партій на політичний дискурс. Усі ці джерела дозволяють формувати об'єктивну картину внутрішніх і зовнішніх реакцій Німеччини на російську агресію, зокрема щодо гуманітарної допомоги, військової підтримки та санкційної політики.

Третя група охоплює програми політичних партій, електоральні програми та виступи політичних діячів у засобах масової інформації, які відображають офіційну позицію політичних сил, формують внутрішньополітичні дискусії та визначають напрямки зовнішньополітичної стратегії. До цієї групи відносяться матеріали, що висвітлюють позиції правопопулістських партій, таких як AfD, і їхні ставлення до Росії та конфлікту в Україні [20; 61]. Важливими джерелами є офіційні сайти партій та рухів, таких як Bündnis Sahra Wagenknecht [25], де представлені програмні

положення, стратегічні орієнтири та оцінки зовнішньополітичних ризиків. Ця група джерел дозволяє простежити вплив російського фактора на внутрішньополітичну конфігурацію Німеччини, включно з позиціями урядових сил, опозиційних партій та громадських рухів. Вона відображає процес формування рішень щодо участі у військовій та гуманітарній підтримці України, а також вплив енергетичної та економічної залежності від Росії на політичні пріоритети Берліна.

Комплексне використання усіх трьох груп джерел забезпечує всебічний підхід до дослідження теми.

Методологія нашого дослідження спиралася на системний підхід із застосуванням широкого кола загальнонаукових та спеціальних методів аналізу. Виклад матеріалу здійснювався за проблемним принципом, а в межах окремих підрозділів застосовувався історичний метод для відстеження еволюції політичного дискурсу Німеччини щодо російсько-української війни.

З метою визначення ключових категорій дослідження ми використовували термінологічний аналіз, що дозволив уточнити значення понять «російський фактор», «глобальний та регіональний дискурс», «гібридна війна» та інші категорії, які є центральними для аналізу політичних наративів у Німеччині.

Широко застосовувалися в межах роботи методи аналізу та синтез. Вони використовувалися для визначення характеристик позицій політичних партій щодо російсько-українського конфлікту, для оцінки трансформації риторики урядових структур і партій у контексті змін зовнішньополітичної ситуації, а також для аналізу впливу зовнішніх факторів, зокрема російської агресії, на внутрішню політичну динаміку.

При дослідженні медійних матеріалів, виступів політиків, публікацій у друкованих та онлайн-ЗМІ, офіційних заяв уряду та політичних партій, а також програмних документів та партійних стратегій застосовувався кількісний та якісний контент-аналіз. Кількісний контент-аналіз дозволяв визначити

частоту використання ключових категорій та наративів у різних політичних акторах, тоді як якісний аналіз надавав змогу оцінити логіку, структуру аргументації та способи легітимізації позицій політичних суб'єктів.

Для визначення особливостей трансформації політичних пріоритетів та позицій політичних партій у контексті російсько-української війни ми застосовували порівняльний аналіз. Він дозволяв зіставляти позиції різних політичних акторів, оцінювати зміни у їхніх наративних стратегія та визначати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на політичний дискурс.

Статистичний метод використовувався при аналізі результатів соціологічних опитувань громадської думки, оцінки ставлення населення до ключових політичних рішень, результатів виборів та інших показників, що дозволяло оцінити рівень підтримки різних позицій та вплив медійних кампаній на громадську свідомість.

В межах дослідження було застосовано метод моделювання для кращого розуміння структури політичних наративів та механізмів формування дискурсу щодо війни, а також для побудови моделей впливу зовнішньополітичних чинників на позиції політичних партій та суспільства. Прогностичний метод використовувався для оцінки можливих напрямів трансформації політичного дискурсу та визначення перспектив розвитку позицій політичних акторів у контексті продовження російсько-українського конфлікту.

Для забезпечення об'єктивності та неупередженості дослідження під час аналізу дискусійних і неоднозначних явищ застосовувалося охоплення різних підходів до проблеми, що дозволяло враховувати широке коло думок, позицій і аргументів політичних суб'єктів та сформувати комплексну картину впливу війни на політичний дискурс у Німеччині.

Таким чином, аналіз наукових підходів до вивчення війни, гібридних конфліктів та їхніх інформаційних і психологічних складових дав змогу окреслити ключові поняття, механізми та рамки сучасних військових

конфліктів, що стали теоретичною основою дослідження. Водночас вивчення специфіки російсько-української війни та способів її сприйняття політичними акторами в Німеччині дозволило встановити практичний контекст, у якому формуються політичні наративи та громадська оцінка конфлікту.

Розгляд впливу російського фактора на політичні процеси Німеччини дав змогу зрозуміти взаємозв'язок зовнішньополітичних подій із трансформацією внутрішньополітичних позицій партій та урядових структур, а також оцінити роль медійних та соціальних чинників у легітимізації певних політичних позицій. Огляд нормативно-правових, аналітичних і політичних джерел підтвердив необхідність комплексного підходу до дослідження, що поєднує кількісні та якісні методи, аналіз контенту, порівняльні та прогностичні дослідження, моделювання та системний аналіз.

У результаті теоретико-методологічного розгляду було визначено ключові методологічні принципи, що дозволяють здійснювати всебічний і об'єктивний аналіз політичного дискурсу щодо російсько-української війни в Німеччині. Це створило надійну основу для побудови емпіричної частини роботи, розкриття механізмів формування політичних позицій та оцінки впливу зовнішньополітичних факторів на внутрішню політичну динаміку. В цілому розділ довів, що поєднання теоретичного аналізу, системного підходу та використання широкого спектра методів дослідження забезпечує комплексне бачення проблеми і є необхідним для обґрунтованого та науково достовірного дослідження.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ НІМЕЦЬКИМ ПОЛІТИЧНИМИ СИЛАМИ АНЕКСІЇ КРИМУ ТА ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014-2021 РР.)

Початок російсько-української війни у 2014 році став одним із найсерйозніших викликів для системи європейської безпеки з часів завершення «холодної війни» та водночас тестом на життєздатність усталених зовнішньополітичних доктрин провідних держав Європейського Союзу. Для Федеративної Республіки Німеччина події в Україні мали не лише безпековий, а й глибокий політичний, економічний та ціннісний вимір, оскільки вони безпосередньо поставили під сумнів ефективність багаторічної політики взаємодії з Російською Федерацією.

У німецькому політичному дискурсі 2014–2021 рр. осмислення російсько-української війни відбувалося не лише як реакція на конкретну міжнародну кризу, а й як елемент ширшої дискусії про роль Німеччини у Європі, межі відповідальності за європейську безпеку та доцільність продовження традиційної політики взаємодії з Росією. Саме тому оцінки подій в Україні значною мірою залежали від ідейних засад, історичного досвіду та електоральних стратегій провідних німецьких політичних партій.

У період після анексії Криму та початку війни на Донбасі німецький політичний спектр не був однорідним у своїх оцінках дій Російської Федерації. Водночас у позиціях партій поступово окреслилися два базові підходи, які відображали глибші розбіжності щодо тлумачення причин конфлікту та шляхів його врегулювання.

Перший підхід був характерний насамперед для значної частини Соціал-демократичної партії Німеччини (SPD), а також окремих представників блоку

Християнсько-демократичного та Християнсько-соціального союзів (CDU/CSU), особливо тих, хто мав досвід участі у формуванні та реалізації Ostpolitik попередніх десятиліть. Для цього табору визначальним залишався концепт «зміни через зближення», закладений ще в 1970-х роках, а також його пізніші модифікації – *neue Ostpolitik* і *Partnership for Modernization*. У межах цієї логіки Росія розглядалася як незамінний партнер у сфері європейської безпеки, без залучення якого неможливо досягти стабільності на континенті.

У дискурсі SPD особливо наголошувалося на необхідності підтримання каналів діалогу з Москвою навіть після 2014 року. Представники партії схилилися до інтерпретації конфлікту в Україні як наслідку ширшого протистояння між Росією та Заходом, у якому, на їхню думку, не слід було остаточно відмовлятися від політики компромісів. Аналогічні мотиви простежувалися і в частині CDU/CSU, зокрема серед політиків, які акцентували на економічних інтересах Німеччини, передусім у сфері енергетики та промислової кооперації з Росією. У цьому контексті економізація німецько-російських відносин розглядалася як інструмент пом'якшення політичних конфліктів і як механізм довгострокового впливу на поведінку Москви[56].

Другий підхід був більш виразно представлений у позиціях партії Bündnis 90/Die Grünen, а також у частині політичного істеблішменту CDU/CSU, орієнтованого на трансатлантичну співпрацю та ціннісно-нормативний підхід до міжнародних відносин. У межах цього підходу російсько-українська війна інтерпретувалася як свідоме порушення Росією принципів міжнародного права, насамперед суверенітету та територіальної цілісності держав. Анексія Криму та військова підтримка сепаратистських утворень на Донбасі розглядалися як докази ревізіоністської та дестабілізуючої політики Кремля[56].

Особливістю позиції «Зелених» було послідовне поєднання критики зовнішньої політики Росії з акцентом на правах людини, підтримці

громадянського суспільства та необхідності скорочення енергетичної залежності Німеччини від авторитарних режимів. Саме в дискурсі Bündnis 90/Die Grünen найбільш чітко простежувалася ідея, що попередня політика «змін через торгівлю» зазнала поразки, а економічне співробітництво не призвело до демократизації Росії. У цьому контексті енергетична трансформація та розвиток відновлюваних джерел енергії набували не лише екологічного, а й геополітичного значення[55].

Окреме місце в німецькому політичному дискурсі посідала партія Die Linke, позиція якої вирізнялася найбільшою амбівалентністю. З одного боку, її представники засуджували війну як таку та наголошували на необхідності мирного врегулювання конфлікту, з іншого – часто уникаючи чіткої кваліфікації дій Росії як агресії. У дискурсі Die Linke поширеною була критика НАТО та США, які розглядалися як співвідповідальні за ескалацію конфлікту, а також апеляція до необхідності врахування «безпекових інтересів» Росії на пострадянському просторі.

Таким чином, сприйняття російсько-української війни в німецькому політичному дискурсі у 2014–2021 рр. формувалося в умовах конкуренції між різними зовнішньополітичними парадигмами. Ці розбіжності між CDU/CSU, SPD, Bündnis 90/Die Grünen та Die Linke не лише відображали ідейні відмінності партій, але й істотно впливали на практичні рішення Німеччини у межах Європейського Союзу щодо санкційної політики, дипломатичних ініціатив і довгострокової стратегії відносин з Російською Федерацією.

Незважаючи на концептуальні відмінності між двома домінантними підходами до осмислення російсько-української війни, у німецькому політичному дискурсі 2014–2021 рр. вони мали низку спільних засадничих характеристик. Передусім йдеться про стійку віру значної частини політичної еліти у довготривалу ефективність Ostpolitik В. Брандта, в межах якої у 1970–1980-х роках були вибудовані інтенсивні економічні та політичні відносини з Радянським Союзом, а згодом – з Російською Федерацією. У німецькому

політичному наративі ця політика часто інтерпретувалася як ключова стратегія, що в історичній перспективі сприяла процесу возз'єднання Німеччини, а отже – як доказ можливості досягнення політичних трансформацій шляхом діалогу та взаємної економічної інтеграції.

Важливою спільною рисою обох підходів було також дотримання фундаментального принципу німецької політичної культури – пріоритету діалогу, компромісу та пошуку консенсусу, особливо у відносинах із сильним і впливовим міжнародним актором. У цьому контексті Німеччина послідовно позиціонувала себе як потенційного посередника між Росією та Заходом, намагаючись зберегти комунікаційні канали навіть в умовах гострої кризи. Відповідно, у домінуючому політичному дискурсі Берліна тривалий час простежувалася відмова від сприйняття Російської Федерації як безпосередньої військової загрози для Європи. Натомість Росія розглядалася як необхідний учасник обговорень і практичних дій щодо майбутнього східного сусідства Європейського Союзу, що фактично означало її сприйняття як головного, а інколи й єдиного реального партнера у сферах політики, безпеки та економіки на пострадянському просторі [55].

У рамках цього дискурсивного консенсусу більшість провідних політичних партій Німеччини – Християнсько-демократичний і Християнсько-соціальний союзи (ХДС/ХСС) та Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН), які формували урядову коаліцію, а також «Партія зелених», що перебувала в опозиції, – загалом підтримали дії федерального уряду у відповідь на кризу в Україні. Схвально оцінювалася як лінія канцлера А. Меркель, так і дипломатична активність міністра закордонних справ Ф.-В. Штайнмаєра, який у період анексії Криму та початкової фази війни на Донбасі став одним із найпопулярніших політиків у країні, випередивши за рівнем суспільної підтримки навіть федерального канцлера. У політичному дискурсі домінувала думка, що Захід має продемонструвати жорстку реакцію на порушення Росією територіальної цілісності України, водночас значна

частина німецьких політиків висловлювала скепсис щодо доцільності запровадження максимально жорстких економічних санкцій.

Такі настрої знаходили відображення і в громадській думці. Значна частина населення ФРН позитивно оцінювала зовнішньополітичний курс «великої коаліції» (67 % респондентів), а також дії Заходу загалом (60 % респондентів), що свідчить про відносно високий рівень легітимації обраної урядом стратегії у суспільстві [55].

Водночас федеральний уряд Німеччини демонстрував значну внутрішню єдність у своїй позиції щодо Росії, незалежно від партійної приналежності окремих міністрів. Канцлер А. Меркель (ХДС), віцеканцлер і міністр економіки З. Габріель (СДПН), міністр закордонних справ Ф.-В. Штайнмаєр (СДПН) та міністр фінансів В. Шойбле (ХДС) послідовно наголошували на необхідності продовження діалогу з Москвою та уникнення прямої конфронтації. Водночас у публічних заявах підкреслювалося, що саме Росія у разі розриву контактів ризикує зазнати значно більших політичних і економічних втрат, ніж Німеччина чи Європейський Союз у цілому [58].

Попри це, загальна картина ставлення німецької політичної еліти до подій в Україні залишалася неоднорідною. Характерною особливістю дискурсу стало те, що позиції окремих політиків часто не корелювали безпосередньо з їхньою партійною належністю. Так, представники ХДС/ХСС (зокрема Ф. Місфельдер і П. Гаувайлер), СДПН (наприклад, Г. Ерлер, який обіймав посаду координатора федерального уряду з питань Росії за часів канцлерів Г. Шредера та Г. Шмідта), а також «Лівої партії» – на той момент найбільшої опозиційної сили в Бундестазі – відкрито або імпліцитно відтворювали ключові російські наративи. Серед них – уявлення про «оточення» Росії ЄС і НАТО, перекладання частини відповідальності за анексію Криму на Захід через розширення Північноатлантичного альянсу, а також заклики до «розуміння» дій Москви [49].

Подібні інтерпретації були поширені не лише серед політичних акторів, а й у певних сегментах німецьких засобів масової інформації, експертного середовища та ділових кіл, зокрема серед представників «Комітету зі східноєвропейських економічних відносин» [38]. Це сприяло закріпленню та трансляції російських дискурсивних рамок у ширший суспільний простір. Відповідно до результатів соціологічних опитувань, проведених у березні 2014 року дослідницькими центрами Emnid, TNS та Infratest dimap, значна частина німецької громадськості сприймала як прийнятний факт те, що Росія розглядає Україну, а особливо Крим, як власну «сферу впливу» (54 % респондентів). Водночас побоювання можливих економічних і політичних наслідків санкційної політики з боку Росії зумовлювали негативне ставлення більшості опитаних (58 %) до запровадження жорстких санкцій та міжнародної ізоляції Москви. Натомість переважна більшість респондентів (82 %) висловлювалася за необхідність прямих переговорів із В. Путіним як основного інструменту врегулювання конфлікту [55].

Формування громадської думки в Німеччині щодо російсько-української війни відбувалося під впливом не лише внутрішньополітичних дебатів та офіційних позицій уряду, але й систематичних зовнішніх інформаційних впливів. Одним із ключових чинників стала масштабна та багаторівнева операція Російської Федерації з дезінформації, спрямована на підрив довіри до демократичних інститутів ФРН, формування альтернативних інтерпретацій подій в Україні та послаблення європейської єдності у питанні санкційної політики. У період з 2015 по 2021 рік було ідентифіковано понад 700 інформаційних і впливових кампаній російського походження, націлених безпосередньо на німецьку аудиторію. Тематика цих кампаній охоплювала широкий спектр питань – від імміграції, прав людини та соціальної політики до федеральних і земельних виборів, що свідчить про комплексний характер втручання у внутрішній політичний дискурс Німеччини [27].

Окрім інформаційно-пропагандистських інструментів, важливу роль відігравали і кібероперації, які мали не лише практичний, але й символічний ефект. Навесні 2015 року російські хакерські угруповання здійснили масштабну атаку на внутрішню комп'ютерну мережу Бундестагу – федерального парламенту Німеччини. Унаслідок цієї атаки було викрадено понад 16 гігабайт даних, зокрема конфіденційне електронне листування депутатів та співробітників парламенту, що завдало суттєвого удару по довірі до цифрової безпеки державних інституцій [26]. Аналогічної атаки зазнав і Офіс федерального канцлера, з якого було викрадено електронні листи за період з 2012 по 2015 роки. Реагуючи на цей інцидент, канцлер А. Меркель охарактеризувала його як обурливий та неприйнятний, однак водночас наголосила на необхідності продовження дипломатичних зусиль у відносинах з Росією, підкресливши: «Тим не менш, я продовжуватиму прагнути до хороших відносин з Росією, тому що я вважаю, що є всі підстави продовжувати ці дипломатичні зусилля» [21]. Ця заява яскраво ілюструє амбівалентність німецького політичного дискурсу, в якому засудження ворожих дій поєднувалося з прагненням зберегти діалог.

Події в Україні у 2014 році стали поворотним моментом у російсько-німецьких відносинах та призвели до їхнього помітного погіршення. Федеральний канцлер А. Меркель відкрито звинуватила Російську Федерацію в дестабілізації ситуації в Україні та порушенні основоположних принципів міжнародного права. У німецькому політичному дискурсі дедалі чіткіше артикулювалася готовність підтримати запровадження санкцій з боку Європейського Союзу як інструменту політичного тиску на Москву. Крім того, Берлін виступив за фактичне дистанціювання Росії від формату G-8, що мало символізувати її виключення з кола «відповідальних» світових акторів. У практичному вимірі Німеччина скасувала низку запланованих двосторонніх заходів, зокрема 15-й раунд міждержавних консультацій і 14-те засідання

платформи «Петербурзького діалогу», які традиційно розглядалися як ключові інструменти двосторонньої взаємодії [35].

У подальшому Німеччина не лише долучилася до режиму колективних санкцій Заходу проти Росії, але й відігравала провідну роль у їх координації в межах Європейського Союзу. Політичне лідерство А. Меркель проявилось, зокрема, у здатності переконати значну частину німецького ділового середовища, яке було тісно інтегроване в економічні відносини з Росією, погодитися – хоча й без ентузіазму – з необхідністю економічного тиску на Москву з метою зміни її зовнішньополітичного курсу. Водночас бізнес-структури, менш залучені до співпраці з Російською Федерацією, значно охочіше підтримали санкційний режим та офіційну позицію федерального уряду.

У російському політичному та медійному дискурсі дії Німеччини спочатку часто інтерпретувалися як наслідок її надзвичайно тісних зв'язків зі Сполученими Штатами та залежності від американського політичного впливу. Проте така інтерпретація не враховувала глибинні ціннісні та історичні чинники, що визначають зовнішньополітичну ідентичність ФРН. Категоричне неприйняття військового втручання в Європі, особливо практики територіальної анексії, становить один із наріжних каменів німецької політичної культури після Другої світової війни. Хоча Німеччина у виняткових випадках відходила від цього принципу, зокрема у рамках операцій під егідою США та НАТО (наприклад, у Косово та Сербії), такі рішення базувалися на високому рівні довіри до союзників по Альянсу. Подібна довіра, однак, не поширювалася на військові втручання з боку Російської Федерації, що й зумовило жорсткішу позицію Берліна щодо подій в Україні [56].

Запровадження санкцій Європейського Союзу проти Російської Федерації після початку російсько-української війни стало переломним моментом у розвитку німецько-російських економічних відносин. У

німецькому політичному дискурсі санкції розглядалися не лише як інструмент економічного тиску, але і як символічна відповідь на порушення Росією базових принципів європейського безпекового порядку. Економічні наслідки цих рішень виявилися суттєвими: вже у 2014 році обсяг прямих інвестицій німецької економіки в Росію становив 713 млн євро, тоді як у 2015 році цей показник скоротився майже у 2,8 раза. Таке різке зменшення інвестиційної активності свідчило про глибоку трансформацію економічної взаємодії між двома державами під впливом політичних чинників.

Реакція німецького бізнесу на санкційну політику була переважно негативною, що активно відображалось у публічних дебатах та позиціях галузевих асоціацій. Представники підприємницьких кіл наголошували на економічних втратах, ризиках для довгострокових контрактів та втраті позицій на російському ринку. Водночас політичне керівництво Німеччини, незалежно від партійної належності, здебільшого підтримувало санкції, аргументуючи це тим, що дії Російської Федерації в Україні не лише порушують суверенітет і територіальну цілісність держави, але й підривають європейський мирний порядок, сформований після 1945 року, а також суперечать ключовим документам системи європейської безпеки [35]. Таким чином, у німецькому політичному дискурсі економічні втрати свідомо протиставлялися ціннісним і безпековим міркуванням.

Паралельно з економічними обмеженнями Німеччина прагнула відігравати активну роль у дипломатичних форматах, спрямованих на врегулювання конфлікту в Україні. У політичній риторичі Берліна наголошувалося на відповідальності ФРН як провідної держави Європейського Союзу за підтримання миру та стабільності на континенті. Символічним стартом німецької дипломатичної активності стало проведення 6 червня 2014 року зустрічі лідерів Німеччини, Франції, Росії та України під час заходів з нагоди 70-ї річниці висадки союзників у Нормандії. Саме в межах цієї зустрічі було започатковано так званий «нормандський формат», який у

подальшому став ключовим майданчиком для політичного діалогу щодо врегулювання війни на сході України.

Наступним важливим етапом дипломатичних зусиль стало підписання 5 вересня 2014 року в Мінську Мінського протоколу між Росією, Україною та представниками сепаратистських угруповань Донбасу за посередництва Організації з безпеки та співробітництва в Європі. Метою цього документа було припинення активної фази бойових дій і започаткування політичного процесу врегулювання конфлікту. Німеччина відіграла активну та послідовну роль у підготовці й просуванні цього протоколу, що відображало її прагнення закріпити за собою статус ключового посередника між сторонами конфлікту [14].

Після тривалих і складних переговорів, які тривали близько 17 годин, у ніч з 11 на 12 лютого 2015 року в Мінську лідери держав-учасниць «нормандського формату» погодили «Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод». Цей документ передбачав низку політичних, військових та гуманітарних кроків, включно із запровадженням режиму припинення вогню на сході України [8]. У німецькому політичному дискурсі досягнення Мінських домовленостей подавалося як значний дипломатичний успіх, який підтверджував ефективність багатостороннього підходу та провідну роль Берліна у європейській кризовій дипломатії.

Водночас подальший розвиток подій продемонстрував обмеженість цього формату. Мінська угода другого етапу (Мінськ II), у досягненні якої вирішальну роль відігравали Німеччина та Франція, теоретично мала стати основою для комплексного врегулювання конфлікту на Донбасі. Особиста участь А. Меркель і В. Путіна у формуванні домовленостей підкреслювала їхню політичну вагу. Проте в експертному та політичному дискурсі дедалі частіше лунали оцінки, що положення Мінська II у значній мірі відповідали інтересам Москви, тоді як українська влада не мала достатніх політичних і безпекових ресурсів для їх повної реалізації. Унаслідок цього керівництво

України дедалі більше орієнтувалося на підтримку Сполучених Штатів і з обережністю реагувало на стримані спроби Німеччини та Франції стимулювати виконання умов Мінських домовленостей [56].

У німецькому політичному дискурсі ця ситуація поступово формувала відчуття дипломатичної фрустрації, оскільки активна посередницька роль Берліна не призвела до сталого врегулювання конфлікту. Водночас саме цей досвід значною мірою визначив подальшу еволюцію німецького підходу до Росії та України, що врешті-решт підготувало ґрунт для кардинального перегляду політики ФРН після 2022 року.

Із запуском Мінського процесу спостерігалось певне пожвавлення політичних контактів між Російською Федерацією та Федеративною Республікою Німеччина, що відображало прагнення Берліна зберегти за собою роль ключового європейського посередника у врегулюванні російсько-українського конфлікту. Зокрема, 10 травня 2015 року федеральний канцлер А. Меркель здійснила офіційний візит до Москви, який у німецькому політичному дискурсі подавався як спроба поєднати політику санкцій із каналами дипломатичного діалогу. Під час переговорів з президентом РФ В. Путіним сторони задекларували спільну зацікавленість у пошуку політичного вирішення конфлікту на сході України та домовилися про активізацію контактів у межах «нормандського формату» [35].

У контексті німецького політичного дискурсу цей візит інтерпретувався неоднозначно. Представники правлячих на той час партій – Християнсько-демократичного союзу та Християнсько-соціального союзу (CDU/CSU), а також Соціал-демократичної партії Німеччини (SPD) – наголошували на необхідності збереження єдності ЄС щодо санкційної політики, водночас підкреслюючи значення дипломатичних інструментів для деескалації конфлікту. Російська ж сторона, усвідомлюючи обмеженість можливостей прямого політичного торгу зі Сполученими Штатами Америки, зробила ставку

на конструктивну співпрацю з Берліном як впливовим актором європейської політики безпеки [35].

Подальшим етапом у розвитку російсько-німецьких відносин стала зустріч В. Путіна та А. Меркель у Сочі 18 травня 2018 року, під час якої сторони публічно заявили про намір відновити двосторонні відносини до рівня стратегічного партнерства. Водночас у німецькому політичному дискурсі дедалі чіткіше простежувалося усвідомлення того, що реальна динаміка відносин з Росією розвивається не в логіці партнерства, а в межах структурної конкуренції, зумовленої агресивними діями РФ проти України та ревізіоністським курсом Москви у сфері європейської безпеки [35].

Політика А. Меркель щодо Росії стала предметом гострих дебатів як усередині Німеччини, так і серед західних союзників. Її курс часто характеризувався критиками як «надмірно м'який» або схильний до умиротворення. Протягом періоду її канцлерства Німеччина суттєво скоротила оборонні витрати, водночас істотно збільшивши енергетичну залежність від Російської Федерації. Частка російського газу в німецькому імпорті зросла з 36 % у 2010 році до приблизно 65 % у 2020 році, що стало одним із ключових аргументів у дискусіях про вразливість Німеччини та Європейського Союзу загалом перед російським політичним і економічним тиском.

Центральним символом цієї дискусії у німецькому політичному дискурсі став газопровід «Північний потік-2», схвалений урядом Меркель у 2015 році вже після незаконної анексії Криму Росією. Проєкт вартістю 11,6 млрд доларів, спрямований на подвоєння обсягів постачання російського газу безпосередньо до Німеччини дном Балтійського моря, значно посилював енергетичну залежність Європи від РФ, водночас надаючи Кремлю додаткові важелі політичного впливу. У німецькому дискурсі питання «Північного потоку-2» стало маркером розмежування між прагматично-економічним та ціннісно-безпековим підходами до Росії. Крім того, реалізація проєкту

дозволяла обходити територію України як транзитної держави, що загрожувало Києву втратами близько 2 млрд доларів щорічних транзитних доходів і підривало його енергетичну безпеку [45].

Опір цьому проекту з боку США, Польщі, України та низки інших держав ЄС істотно вплинув на німецьку внутрішньополітичну дискусію. Партія Зелених (Bündnis 90/Die Grünen) послідовно критикувала «Північний потік-2», наполягаючи на ціннісному підході до відносин із Росією та пов'язуючи енергетичну політику з питаннями прав людини і міжнародного права. Натомість у середовищі SPD та частини CDU/CSU домінував аргумент про економічну доцільність і «деполітизований» характер енергетичної співпраці.

Після формування нового федерального уряду навесні 2018 року, заснованого на оновленій «великій коаліції» CDU/CSU та SPD, загальна лінія щодо Росії зазнала лише обмежених корекцій. Уряд підтвердив пріоритет трансатлантичних відносин і європейської солідарності, водночас зберігаючи готовність до діалогу з Москвою. Поза межами правлячої коаліції активну роль у формуванні альтернативних наративів відігравали Die Linke та «Альтернатива для Німеччини» (AfD), які часто виступали за пом'якшення санкцій і відновлення тіснішої співпраці з Росією, що викликало гостру критику з боку мейнстримних партій.

У ширшому контексті російсько-української війни німецький політичний дискурс поступово еволюціонував у бік переосмислення традиційної Ostpolitik, започаткованої В. Брандтом. Все більшу увагу почали приділяти відносинам із країнами Центрально-Східної Європи, зокрема Польщею та Україною, як ключовими партнерами у сфері безпеки. Блок CDU/CSU, а також SPD дедалі чіткіше відмовлялися від ідеї будь-яких «особливих» відносин між Берліном і Москвою, наголошуючи, що діалог із Росією можливий лише на основі міжнародного права, спільних позицій ЄС і НАТО та з урахуванням агресії РФ проти України [56].

У контексті російсько-української війни санкційна політика Європейського Союзу щодо Російської Федерації стала одним із ключових маркерів ідеологічного розмежування в німецькому політичному дискурсі. Партія Союз 90/Зелені (Bündnis 90/Die Grünen) послідовно виступала за збереження та посилення санкційного режиму, інтерпретуючи його як необхідний інструмент захисту міжнародного права, суверенітету України та європейського безпекового порядку. У риториці Зелених санкції розглядалися не лише як засіб тиску на Росію, але й як елемент ціннісної зовнішньої політики, що поєднує питання безпеки, прав людини та відповідальності за порушення норм міжнародного права.

Ліберальна Вільна демократична партія (FDP), навпаки, займала значно обережнішу позицію. У її дискурсі переважала логіка умовності та поступовості: представники FDP виступали за можливість поетапного пом'якшення санкцій у разі виконання Росією Мінських домовленостей. Такий підхід відображав характерний для лібералів прагматичний фрейм, у межах якого економічні інтереси та стабільність відносин із Росією співвідносилися з формальним дотриманням міжнародних угод, без радикального перегляду санкційної політики.

Радикально іншу позицію у німецькому політичному дискурсі займали партія Die Linke та правопопулістська «Альтернатива для Німеччини» (AfD), які відкрито виступали за негайне скасування санкцій проти Росії. У заявах представників Die Linke санкції часто інтерпретувалися як інструмент «геополітичної конфронтації Заходу», що, на їхню думку, лише поглиблює конфлікт і шкодить соціально-економічним інтересам громадян Німеччини. AfD, своєю чергою, просувала ще більш радикальний наратив, який включав пряме або опосередковане виправдання дій Росії в Україні. Зокрема, ця ультранаціоналістична партія відкрито закликала до визнання незаконної анексії Криму як «доконаного факту», що суперечить офіційній позиції уряду ФРН та Європейського Союзу загалом [35].

Саме через такі політичні сили Російська Федерація намагалася інтегруватися у внутрішньонімецькі політичні дебати, використовуючи ідеологічні розбіжності та поляризацію суспільства як інструмент непрямого впливу. У цьому контексті Росія набула особливої привабливості для німецьких ультраправих і правопопулістських рухів, оскільки сприймалася ними як геополітичний контрбаланс гегемонії США та як символ альтернативної моделі розвитку, протиставленої західній ліберальній демократії. У риториці ультраправих Росія постає як держава, що нібито захищає «традиційні цінності» та національний суверенітет від «деградації», яку, на їхню думку, несе ліберальний Захід.

До 2014 року німецькі ультраправі підтримували контакти з радикальними правими угрупованнями в різних країнах Східної Європи, включно з Україною. Однак після анексії Криму Росія стала для них головним фокусом політичної та символічної ідентифікації. Показовим прикладом є антиісламський рух Pegida, який після 2014 року доповнив свій маніфест вимогою «припинення антиросійського розпалювання війни», що чітко вписувалося в ширший проросійський і антизахідний дискурс цього руху [40].

Емпіричні дослідження також фіксують високий рівень симпатій до Росії в онлайн-дискурсі AfD. Так, у 2014 році офіційний вебсайт партії демонстрував «незвичайно високий рівень прихильності до Росії та водночас недовіри до Сполучених Штатів», що відображало антиатлантистську спрямованість партійної риторики [22]. У тому ж році один із ключових лідерів AfD Александер Гауланд порівняв можливий поділ України з «мирним розпуском» Чехословаччини у 1992 році, фактично легітимізуючи ідею територіального перегляду в Європі.

Ці наративи були інституціоналізовані у програмних документах партії. У федеральному маніфесті AfD 2017 року містилися вимоги до «розрядки відносин із Росією», припинення санкційного режиму, поглиблення економічної співпраці та навіть інтеграції Росії до невизначеної «регіональної

архітектури безпеки». Показовим є й порівняльний підхід AfD до Росії та Туреччини: якщо Росія в маніфесті постає як прийнятний партнер і частина європейського безпекового простору, то Туреччина визначається як «культурно неєвропейська» держава, яку пропонується виключити з НАТО.

Проросійська позиція AfD послідовно відтворювалася і на регіональному рівні. Заклики до скасування санкцій фіксувалися в земельних маніфестах партії, зокрема в Баден-Вюртемберзі та Мекленбурзі–Передній Померанії у 2016 році, а також у Саксонії у 2019 році. Особливо показовим є маніфест AfD 2019 року в Тюрінгії, який не лише вимагав зняття санкцій, а й наголошував на необхідності збільшення виробництва електроенергії з природного газу, прямо називаючи Росію поряд із Норвегією та Нідерландами «надзвичайно надійними постачальниками» [23].

Таким чином, аналіз партійних позицій і програмних документів свідчить, що російсько-українська війна стала важливим каталізатором ідеологічної поляризації в німецькому політичному дискурсі. Санкційна політика щодо Росії перетворилася на символічну вісь, навколо якої формувалися альтернативні бачення зовнішньої політики Німеччини – від ціннісно-орієнтованого підходу до відверто ревізійністських і проросійських наративів.

У німецькому політичному дискурсі періоду після 2014 року окреме місце посідають епізоди, що засвідчують намагання Російської Федерації легітимізувати свої дії в Україні через використання маргінальних, але публічно помітних політичних акторів у державах Європейського Союзу. Показовим у цьому сенсі є випадок 2018 року, коли група німецьких парламентаріїв здійснила поїздку до тимчасово окупованого Криму, виступаючи в ролі так званих «міжнародних спостерігачів» на виборах президента Російської Федерації. Згодом було встановлено, що ця поїздка щонайменше частково фінансувалася російською стороною, що поставило під сумнів її незалежний і легітимний характер.

Особливу увагу німецьких та міжнародних медіа привернула постать депутата від «Альтернативи для Німеччини» Маркуса Фронмаєра, який перебував у шлюбі з російською журналісткою та неодноразово відвідував як Крим, так і окуповані райони східної України. У 2019 році британська телерадіокомпанія BBC оприлюднила документи, які, за її твердженням, свідчили про можливу координацію дій Фронмаєра з російськими структурами впливу та його потенційний статус «російського активу». Незважаючи на ці звинувачення та значний суспільний резонанс, Фронмаєр був переобраний до Бундестагу у 2021 році, що стало предметом дискусій щодо стійкості проросійських наративів серед частини німецького електорату.

Аналогічну роль у легітимації російських дій відігравав інший політик AfD – Гуннар Ліндеманн, який систематично відвідував незаконно анексовані Росією території України. Він брав участь у так званому «антифашистському» з'їзді в Криму, де навіть був відзначений нагородою, що мало символічний характер і використовувалося російською стороною для демонстрації «міжнародної підтримки». У вересні 2021 року Ліндеманн разом із ще трьома депутатами земельного рівня знову відвідав Росію, виступивши «спостерігачем» на виборах до Державної думи. Як і в попередніх випадках, ці особи не мали жодного мандату від міжнародно визнаних організацій, що свідчить про інструменталізацію формату «спостереження» з боку Росії для створення альтернативної легітимаційної рамки [59].

На ширшому рівні після 2018 року можна говорити про поступове, хоча й обмежене, пожвавлення російсько-німецьких контактів. Важливим структурним чинником цього процесу стала особлива роль Німеччини в європейському балансі сил, а також ослаблення трансатлантичних відносин унаслідок обрання Дональда Трампа президентом США. Криза довіри між Вашингтоном і Берліном створила вікно можливостей, яким Росія прагнула скористатися для формування нової конфігурації стратегічної взаємодії з Німеччиною як провідною державою ЄС.

У цей період було відновлено низку двосторонніх форматів, заморожених після початку російсько-української війни. Зокрема, платформа «Петербурзький діалог» знову почала функціонувати як майданчик для контактів між представниками громадянського суспільства, бізнесу, експертних кіл і політичних еліт обох країн. Одночасно відбулося часткове зниження рівня невизначеності в економічних відносинах, що відповідало інтересам німецьких промислових і енергетичних акторів [35].

Водночас офіційна позиція уряду Німеччини у 2018 році демонструвала обережність і прагнення уникати передчасної нормалізації відносин із Росією. Берлін фактично виключав або відкладав реалізацію ідей, які раніше обговорювалися в політичних та експертних колах, зокрема можливість повернення Росії до формату G8, поступове зняття санкцій у разі «часткової стабілізації» на Донбасі або відновлення повноцінного стратегічного партнерства. Хоча деякі з цих ідей – наприклад, реінтеграція Росії до G8 – уже втратили актуальність, Німеччина очікувала від Москви ініціативних кроків у напрямі деескалації та виконання міжнародних зобов'язань. Попри це, в німецькому політичному дискурсі зберігалось переконання, що існують підстави для підтримання діалогу з Росією задля забезпечення мирного співіснування в Європі, навіть за умов глибоких і часто протилежних геополітичних інтересів [56].

Символічною кульмінацією суперечливої фази німецько-російських відносин стало завершення у 2021 році будівництва газопроводу «Північний потік-2», який безпосередньо з'єднав російську газотранспортну систему з Німеччиною. Цей проєкт став не лише інфраструктурним, але й дискурсивним символом німецько-російської співпраці, викликавши різку критику з боку України, країн Східної Європи та США через його безпекові та геополітичні наслідки. Того ж року Ангела Меркель, пропрацювавши на посаді канцлера шістнадцять років, добровільно залишила політичну арену, залишивши після себе складну й неоднозначну спадщину у відносинах із Росією. Її політика, що

поєднувала прагматизм, діалог і економічну взаємозалежність, стала серйозним випробуванням для нового канцлера Олафа Шольца та вимагала подальшого переосмислення в умовах ескалації російсько-української війни [45].

Анексія Автономної Республіки Крим Російською Федерацією у 2014 році та подальша збройна агресія на сході України стали фундаментальним переломним моментом у розвитку німецько-російських відносин. Ці події не лише поставили під сумнів базові принципи європейської системи безпеки, але й спричинили глибоку трансформацію політичного дискурсу в Німеччині щодо Росії – від сприйняття її як стратегічного партнера до трактування як джерела системної загрози міжнародному правопорядку. У результаті багаторічна модель співпраці, вибудована в руслі *Ostpolitik* і заснована на ідеї «змін через зближення», зазнала суттєвої ерозії та фактично була замінена режимом так званої контрольованої конфронтації.

Для німецького політичного істеблішменту ці події означали кінець ілюзії «особливих відносин» із Росією, які протягом десятиліть розглядалися як інструмент стабілізації європейського простору. У дискурсі провідних політичних партій ФРН – насамперед ХДС/ХСС та СДПН – дедалі чіткіше почала простежуватися теза про несумісність російських дій з основоположними нормами післявоєнного європейського порядку, включно з принципами суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів. У цьому контексті підтримка України набула для Берліна не лише геополітичного, але й нормативно-ціннісного виміру.

Німеччина відіграла ключову роль у формуванні та впровадженні санкційної політики Європейського Союзу проти Російської Федерації, виступивши одним із головних ініціаторів і координаторів цього процесу. Особливо показовим є той факт, що Берлін погодився на запровадження обмежувальних заходів, попри глибоку економічну взаємозалежність із Москвою, насамперед у сфері енергетики та промислової кооперації. Таким

чином, у німецькому політичному дискурсі вперше за тривалий час пріоритет норм міжнародного права та європейської солідарності було поставлено вище короткострокових економічних інтересів. Це дозволило ФРН позиціонувати себе як центрального актора у процесі консолідації спільної європейської позиції щодо захисту суверенітету й територіальної цілісності України.

Водночас прагнення Німеччини уникнути прямої конфронтації з Росією зумовило активну участь Берліна в дипломатичних ініціативах, спрямованих на врегулювання конфлікту. Мінський процес 2014–2015 років, у якому ФРН разом із Францією виступала в ролі модератора в межах «нормандського формату», став відображенням традиційного для німецької зовнішньої політики підходу, орієнтованого на переговори, компроміс і багатосторонню дипломатію. У німецькому дискурсі Мінські домовленості тривалий час розглядалися як єдиний реалістичний механізм деескалації конфлікту та збереження миру в Європі.

Разом із тим, нездатність Мінського процесу забезпечити стійке припинення бойових дій і відновлення суверенітету України засвідчила обмеженість дипломатичних інструментів у ситуації, коли одна зі сторін конфлікту систематично ігнорує міжнародно-правові зобов'язання та використовує переговори як засіб тактичного виграшу часу. Цей досвід сприяв поступовому зростанню скептицизму в німецькому політичному середовищі щодо ефективності виключно діалогової моделі взаємодії з Росією.

Кульмінацією цієї еволюції стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року, яке спричинило радикальний перегляд зовнішньополітичних і безпекових орієнтирів Німеччини. У німецькому політичному дискурсі це було концептуалізовано через запровадження поняття *Zeitenwende* («перелом епох»), що символізувало розрив із попередньою парадигмою стриманості та військово-політичної обережності. Ця зміна означала не лише припинення значної частини форматів співпраці з Росією, але й істотне збільшення оборонних

витрат, переосмислення ролі Бундесверу та посилення трансатлантичної взаємодії.

Одночасно підтримка України стала одним із центральних елементів нової зовнішньополітичної ідентичності ФРН. Вона охопила військову допомогу, гуманітарні програми, політичну та дипломатичну підтримку на міжнародних майданчиках, що знайшло відображення як у офіційних заявах уряду, так і в програмних документах провідних політичних партій. Таким чином, російсько-українська війна перетворилася на ключовий фактор трансформації німецького політичного дискурсу, в якому питання безпеки, відповідальності та ціннісного вибору посіли центральне місце.

Отже, аналіз особливостей сприйняття російсько-української війни німецькими політичними силами у 2014–2021 рр. дає підстави стверджувати, що події в Україні стали одним із ключових чинників трансформації німецького політичного дискурсу у сфері зовнішньої політики та безпеки. Початок війни поставив під сумнів ефективність усталених підходів ФРН до взаємодії з Російською Федерацією та актуалізував глибші дискусії щодо ролі Німеччини як провідного актора європейської безпеки.

У німецькому політичному спектрі впродовж досліджуваного періоду сформувалися два домінантні підходи до інтерпретації конфлікту. Перший, більш прагматично-діалогічний, ґрунтувався на спадщині *Ostpolitik* і був характерний передусім для значної частини SPD та окремих представників CDU/CSU. У його межах російсько-українська війна часто розглядалася як елемент ширшого протистояння між Росією та Заходом, що, на думку прихильників цього підходу, не повинно було призводити до повного розриву політичних і економічних зв'язків із Москвою. Другий підхід, більш виразно представлений Bündnis 90/Die Grünen та частиною християнських демократів, базувався на ціннісно-нормативному тлумаченні конфлікту як акту грубого порушення Росією міжнародного права, що вимагало жорсткішої та принциповішої реакції з боку Німеччини й Європейського Союзу.

Попри наявність цих концептуальних розбіжностей, німецький політичний дискурс 2014–2021 рр. характеризувався низкою спільних рис. Передусім йдеться про тривале збереження віри значної частини політичної еліти у можливість досягнення стабільності через діалог і економічну взаємозалежність із Росією, а також про небажання трактувати РФ як безпосередню та системну військову загрозу для Європи. Це зумовлювало орієнтацію Берліна на роль посередника між Москвою та Заходом і прагнення уникати прямої конфронтації навіть в умовах очевидного порушення Росією базових принципів європейського безпекового порядку.

Важливим елементом німецького політичного дискурсу стала санкційна політика Європейського Союзу щодо Російської Федерації. Для провідних партій ФРН вона виконувала подвійну функцію: з одного боку, виступала інструментом політичного тиску, з іншого – символічною відповіддю на підрив міжнародно-правових норм. Водночас санкції стали джерелом внутрішньополітичних суперечностей, оскільки значна частина німецького бізнесу та суспільства побоювалася їхніх економічних наслідків. Це зумовило обережність і поступовість у риторичі уряду, який змушений був балансувати між ціннісними зобов'язаннями, економічними інтересами та суспільними очікуваннями.

Окрему роль у формуванні дискурсу відігравали партії Die Linke та AfD, які послідовно просуvalи альтернативні, часто проросійські або ревізіоністські наративи. Їхня риторика, що включала критику НАТО, заклики до скасування санкцій і апеляцію до «безпекових інтересів» Росії, створювала додаткові лінії ідеологічного розмежування та слугувала каналом трансляції російських дискурсивних рамок у внутрішньонімецький політичний простір. Це посилювалося зовнішніми інформаційними та кібернетичними впливами з боку РФ, які стали важливим чинником поляризації суспільних і політичних дебатів у ФРН.

Загалом російсько-українська війна у 2014–2021 рр. не лише оголила внутрішні суперечності німецької зовнішньої політики, але й поступово підготувала ґрунт для переосмислення традиційної Ostpolitik. Досвід Мінського процесу, санкційної політики та обмеженої ефективності дипломатичних інструментів сформував у німецькому політичному дискурсі відчуття стратегічної фрустрації та усвідомлення необхідності глибших змін. Саме ці дискурсивні та політичні зрушення стали передумовами кардинального перегляду підходів ФРН до Росії й України після 2022 року, що логічно зумовлює подальший аналіз еволюції німецького політичного дискурсу в умовах повномасштабної війни.

РОЗДІЛ 3.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СПРИЙНЯТТЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ В МЕЖАХ НІМЕЦЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПІСЛЯ 2022 РОКУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року стало переломним моментом для німецького політичного дискурсу щодо безпеки, міжнародного права та ролі Федеративної Республіки Німеччина в Європі. Якщо до 2022 року війна на сході України здебільшого інтерпретувалася німецькими політичними елітами як обмежений регіональний конфлікт, то після початку масштабної агресії вона набула статусу ключового фактору, що визначає трансформацію зовнішньої та безпекової політики ФРН. У цьому контексті особливої уваги потребує аналіз змін у сприйнятті війни різними політичними силами Німеччини, а також впливу внутрішньополітичних процесів на формування нового дискурсивного консенсусу щодо України та Росії.

У 2021 році в Німеччині було сформовано трипартійний коаліційний уряд, до складу якого увійшли Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН), Партія зелених та Вільна демократична партія. Уже на етапі коаліційних переговорів було очевидно, що між партнерами існують суттєві розбіжності з низки стратегічно важливих питань, зокрема щодо енергетичної політики, темпів переходу до відновлюваних джерел енергії, рівня військових витрат, міграційної політики та реформування системи охорони здоров'я. Ці ідеологічні та програмні суперечності ускладнювали вироблення узгодженої позиції й у сфері зовнішньої політики, зокрема щодо України, Російської Федерації та Китайської Народної Республіки. Відсутність чіткого консенсусу з ключових питань безпеки та міжнародних відносин, яку демонстрував

трипартійний коаліційний уряд, стала чинником зростання суспільного невдоволення та критики з боку німецької громадськості [46].

Після федеральних виборів нова коаліція декларувала намір провести Німеччину шляхом масштабних структурних перетворень у сфері енергетики та економіки з метою протидії зміні клімату й зростанню глобальної конкуренції, передусім з боку Китаю. Однак ці плани були істотно скориговані після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Запровадження санкцій проти російського енергетичного експорту поставило ФРН перед необхідністю в стислі терміни відмовитися від багаторічної залежності від російських енергоносіїв, яка до того часу вважалася важливим елементом економічної стабільності. Дешевий російський газ тривалий період забезпечував конкурентоспроможність німецької експортно орієнтованої промисловості, і його втрата стала одним із ключових чинників економічної рецесії, що посилила внутрішньополітичну напруженість [46].

На тлі цих процесів відбувалися суттєві зрушення у партійно-політичному ландшафті Німеччини. Традиційна конкуренція між Християнсько-демократичним союзом/Християнсько-соціальним союзом та СДПН, яка протягом десятиліть структурувала німецьку політику, поступово втрачала свою домінуючу роль. Зростання електоральної фрагментації призвело до того, що шість політичних сил отримали реальні шанси подолати п'ятивідсотковий бар'єр на федеральних виборах: ХДС/ХСС, СДПН, ВДП, «Союз 90/Зелені», «Альтернатива для Німеччини» (AfD) та Ліва партія (Die Linke). У такій конфігурації війна в Україні стала одним із ключових маркерів ідеологічного розмежування між політичними силами, а також важливим інструментом мобілізації електорату.

Початок повномасштабної агресії Росії проти України у 2022 році спричинив різкий розворот у німецькому політичному та суспільному сприйнятті Російської Федерації. Цей злам мав характер шоку для громадської думки: переважна більшість німців висловила підтримку відкриттю кордонів

для українських біженців (84 %), запровадженню нових санкцій проти Росії (85 %) та навіть постачанню зброї Україні (67 %), що ще за кілька тижнів до цього вважалося політично неприйнятним [23]. Таким чином, війна в Україні швидко була сек'юритизована в німецькому дискурсі як безпосередня загроза європейській стабільності.

Символічним підтвердженням зміни політичного курсу стали перші рішення уряду Олафа Шольца. Уже через два дні після початку вторгнення канцлер оголосив про передачу Україні протитанкового озброєння та зенітних ракет Stinger, а також схвалив реекспорт військової допомоги з боку Нідерландів та Естонії [39]. Ці кроки означали відхід від тривалих табу, пов'язаних із постачанням летальної зброї в зони конфліктів, і заклали основу для подальшої трансформації німецького політичного дискурсу щодо війни в Україні.

27 лютого 2022 року, лише через три дні після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, федеральний канцлер Німеччини Олаф Шольц виступив у Бундестазі з програмною промовою, що увійшла в політичний дискурс під назвою «Zeitenwende» («перелом епох»). Виголошена в умовах гострої безпекової кризи та на тлі побоювань щодо можливості швидкої й успішної російської окупації України, ця промова стала ключовим символічним актом переосмислення німецької зовнішньої та оборонної політики. У дискурсивному вимірі «Zeitenwende» зафіксувала спробу офіційного Берліна дистанціюватися від попередньої стратегічної культури стриманості та задекларувати готовність до активнішої ролі Німеччини в системі європейської безпеки [42].

У своїй промові Шольц оголосив про комплекс кардинальних змін у сфері оборонної політики, зокрема про намір стабільно витратити на оборону понад два відсотки валового внутрішнього продукту, що відповідало цільовим показникам НАТО, яких Німеччина тривалий час не досягала. Окрім цього, було задекларовано посилення військової присутності на східному фланзі

Альянсу, надання військової допомоги Україні, зменшення енергетичної залежності від Російської Федерації, продовження участі у програмі ядерного стримування НАТО, а також закупівлю озброєних безпілотних систем. У сукупності ці заяви сформували нову рамку інтерпретації війни в Україні в німецькому політичному дискурсі – як події, що безпосередньо зачіпає фундаментальні інтереси безпеки ФРН та її союзників [42].

Важливою складовою дискурсивної трансформації стало чітке вербальне маркування війни. Уже в лютому 2022 року Шольц охарактеризував вторгнення Росії як «холоднокривно» здійснену агресивну війну, і ця кваліфікація послідовно відтворювалася в офіційних заявах німецького уряду протягом наступних місяців. Надалі канцлер розширив інтерпретаційне поле, заявивши, що Володимир Путін і його найближче оточення розглядають війну проти України як частину ширшого ідеологічного протистояння – «хрестового походу проти ліберальної демократії». Така риторика означала суттєве підвищення символічних і політичних ставок, оскільки війна перестала сприйматися виключно як регіональний конфлікт і була включена до наративу глобального зіткнення цінностей та політичних моделей [42].

Водночас, на відміну від країн Східної Європи, зокрема Польщі та держав Балтії, Німеччина не розглядала війну як безпосередню загрозу власній територіальній цілісності. Фізична віддаленість від зони бойових дій і відсутність спільного кордону з Україною зумовили специфічну позицію Берліна, який інтерпретував війну передусім як загрозу європейському безпековому порядку загалом, а не як екзистенційну загрозу для самої ФРН. Досвід холодної війни, коли Німеччина перебувала на передовій лінії протистояння НАТО та Варшавського договору, залишився в минулому, що також вплинуло на більш обережний характер німецьких рішень [42].

Попри масштабність проголошених змін, реалізація «Zeitenwende» зіткнулася зі значними труднощами. Берлін зазнав гострої критики з боку України та партнерів по НАТО через затримки у виконанні взятих на себе

зобов'язань. Найбільш показовим прикладом стала затримка з передачею сучасних танків Leopard 2, яка була обумовлена прагненням німецького уряду діяти синхронно зі США та пов'язати рішення з постачанням американських танків Abrams [45]. Цей епізод яскраво продемонстрував розрив між дискурсивною риторикою стратегічного перелому та практичною політикою.

Початкове небажання Німеччини активно постачати важке озброєння Україні було зумовлене сукупністю чинників, серед яких ключову роль відігравали історична пам'ять, громадська думка та внутрішньополітичні обмеження. Трагічний досвід Другої світової війни, післявоєнний пацифізм і спадщина Ostpolitik сформували в німецьких елітах глибоко вкорінену культуру самообмеження у військовій сфері, включно з небажанням постачати зброю країнам, що перебувають у стані війни. Ці установки значною мірою поділялися й німецьким суспільством, значна частина якого побоювалася ескалації конфлікту та прямої конфронтації з Росією. За таких умов міжпартійні й внутрішньопартійні суперечності щодо військової допомоги Україні лише посилювалися, ускладнюючи ухвалення швидких і однозначних рішень [45].

Таким чином, момент «Zeitenwende» став не стільки миттєвим переломом, скільки початком складного й суперечливого процесу трансформації німецького політичного дискурсу щодо російсько-української війни. Адміністрації Олафа Шольца довелося поступово узгоджувати амбітні декларації з обмеженнями стратегічної культури, внутрішньополітичної динаміки та суспільних очікувань, що зумовило асинхронність між риторикою та практикою німецької політики.

Низка емпіричних досліджень, присвячених аналізу цифрових комунікацій у Німеччині після початку повномасштабної російсько-української війни, засвідчила активне використання інформаційно-психологічних інструментів впливу з боку Російської Федерації на німецький публічний дискурс. Зокрема, було встановлено, що значна частина коментарів

на вебсайтах провідних німецьких засобів масової інформації, таких як Der Spiegel, які формально позиціонувалися як критика українського керівництва або політики федерального уряду Німеччини щодо Росії, не походила від громадян ФРН. Натомість ці повідомлення створювалися так званими «прокремлівськими тролями» із використанням анонімних або випадкових імен користувачів (на кшталт «zw9s», «nzjdMFpV» тощо), що унеможливлювало їхню однозначну ідентифікацію як автентичних голосів німецького суспільства [43].

Подальший етап цієї інформаційної стратегії полягав у ретрансляції зазначених коментарів російськими державними та напівдержавними медіаресурсами, зокрема агентством РІА Новини, що входить до структури державної медіакомпанії Russia Today (RT). Вирвані з контексту або штучно створені фрагменти німецького онлайн-дискурсу використовувалися як «доказ» нібито масового невдоволення німців підтримкою України та санкційною політикою Заходу. Таким чином формувався викривлений наратив, покликаний делегітимізувати позицію федерального уряду ФРН як усередині країни, так і на міжнародній арені.

Особливо сприятливим тлом для активізації російських дезінформаційних кампаній стала енергетична криза, з якою зіткнулася Німеччина у 2022 році на тлі різкого скорочення постачання російських енергоносіїв і стрімкого зростання цін на газ. Кремлівські інформаційні ресурси цілеспрямовано експлуатували суспільну тривогу, пов'язану зі зниженням рівня життя, намагаючись пов'язати економічні труднощі німецьких домогосподарств із санкційною політикою Берліна та його підтримкою України. У соціальних мережах активно поширювалися наративи, які представляли європейську енергетичну кризу як прямий наслідок «антиросійських» рішень Заходу, ігноруючи контекст російської агресії та використання енергоносіїв як інструменту політичного тиску [43].

Однією з ключових цілей таких інформаційних операцій було створення хибного уявлення про нібито домінування в німецькому суспільстві антиукраїнських або ізоляціоністських настроїв. Однак дані соціологічних опитувань спростовують ці твердження. Згідно з результатами опитування, проведеного німецьким суспільним мовником ARD у 2022 році, 86 % респондентів розглядали Росію як глобальну загрозу безпеці. Додатково дослідження Deutschlandtrend засвідчило, що 37 % опитаних вважали санкції проти Москви недостатньо жорсткими, тоді як лише 23 % оцінювали їх як надмірні. Ці дані свідчать про значно вищий рівень суспільної підтримки жорсткої політики щодо Росії, ніж це намагалася представити прокремлівська пропаганда [43].

Водночас у політичному дискурсі Німеччини зберігалася напруженість, пов'язана з темпами та масштабами практичної підтримки України. Хоча ФРН поступово збільшувала обсяги військової, фінансової та гуманітарної допомоги, цей процес часто відбувався під впливом як міжнародного тиску з боку союзників, так і внутрішньополітичних дебатів. Сусідні з Німеччиною держави Центральної та Східної Європи, насамперед Польща, сприймали обережність Берліна як небажання взяти на себе лідерську роль у підтримці України. Особливо гостро ця критика проявилася у зв'язку з тривалими ваганнями щодо передачі Україні бойових танків Leopard 2 німецького виробництва [42].

Проблема постачання танків стала індикатором глибших дискурсивних і політичних суперечностей усередині Німеччини. Представники правлячої коаліції, а також німецька громадськість, виявилися розділеними у питанні доцільності надання важкого наступального озброєння. Ключовим аргументом противників швидких рішень залишалося побоювання ескалації війни та можливого втягнення Німеччини у пряме військове протистояння з Росією. Лише після того, як Сполучені Штати погодилися на постачання власних основних бойових танків Abrams, німецький уряд ухвалив рішення

про передачу Leopard 2, що дало змогу знизити політичні ризики та зберегти рамку колективної відповідальності Заходу [42].

Зволікання з ухваленням цього рішення завдало відчутної шкоди зовнішньополітичній репутації Німеччини, особливо в очах партнерів у Центрально-Східній Європі. У політичному дискурсі цих країн утвердився образ Берліна як актора, схильного до надмірної обережності та внутрішньополітичної рефлексії навіть у ситуації очевидної безпекової загрози. Водночас цей епізод яскраво ілюструє складність трансформації німецького політичного дискурсу щодо російсько-української війни, який формується на перетині зовнішнього тиску, історичної пам'яті, інформаційних впливів та внутрішньої політичної динаміки.

На другий рік повномасштабної російсько-української війни позиція Федеративної Республіки Німеччина щодо військової підтримки України зазнала помітної трансформації, що знайшло відображення як у практичних політичних рішеннях, так і в німецькому політичному дискурсі. Після тривалих внутрішніх дебатів та зовнішнього тиску з боку союзників Берлін погодився на передачу Україні вісімнадцяти основних бойових танків Leopard 2. Це рішення було синхронізоване з діями інших західних партнерів: Сполучені Штати Америки оголосили про постачання тридцяти одного танка Abrams, а Велика Британія – чотирнадцяти танків Challenger 2. Така координація кроків стала важливим елементом німецького політичного наративу, який намагався представити військову допомогу Україні як колективну відповідальність Заходу, а не односторонню ініціативу Німеччини.

Подальшим підтвердженням зміни курсу стало схвалення у березні 2023 року нового пакета військової допомоги Україні на суму 2,7 млрд євро, що на той момент стало найбільшим внеском ФРН від початку війни [45]. У політичному дискурсі це рішення інтерпретувалося як практичне втілення проголошеного канцлером Олафом Шольцом «Zeitenwende» – історичного зламу у сфері зовнішньої та безпекової політики Німеччини. Йшлося, зокрема,

про відхід від післявоєнної традиції утримання від експорту летальної зброї до зон активних бойових дій та про поступове переосмислення ролі Німеччини як одного з ключових безпекових акторів у Європі.

Паралельно з військовою підтримкою Української держави Німеччина активно долучилася до санкційної політики Європейського Союзу щодо Російської Федерації. У відповідь на російську агресію Берлін підтримав десять пакетів санкцій ЄС, спрямованих на ослаблення економічного та військового потенціалу Росії. Важливою складовою цього підходу стало обмеження доступу Росії до міжнародних фінансових ринків. Зокрема, ЄС у координації зі США, Великою Британією та Канадою виключив низку ключових російських банків, включно зі Сбербанком та Альфа-банком, з міжнародної платіжної системи SWIFT, а також заморозив активи Центрального банку Росії, що значно ускладнило стабілізацію російської фінансової системи в умовах війни [30].

Центральне місце в санкційному дискурсі посідав енергетичний сектор, який традиційно розглядається як фундамент російської економіки. Європейський Союз запровадив кілька раундів обмежень щодо імпорту російських енергоносіїв, насамперед нафти та вугілля. Хоча уряд Олафа Шольца спочатку демонстрував обережність, у червні 2022 року Німеччина погодилася на часткове нафтове ембарго ЄС, яке охоплювало морський імпорт сирової нафти та нафтопродуктів з Росії [28]. Водночас у німецькому політичному дискурсі постійно підкреслювалися ризики для національної економіки та соціальної стабільності, пов'язані з різким розривом енергетичних зв'язків із Москвою.

Особливо показовими були дебати навколо санкцій проти системи SWIFT. Німеччина тривалий час вагалася щодо їх повного запровадження через побоювання можливих перебоїв у постачанні російського газу та складнощів із проведенням платежів «Газпрому». Саме тому Газпромбанк був виведений з-під дії окремих санкцій і продовжував здійснювати фінансові

операції, пов'язані з постачанням газу, аж до фактичного припинення експорту енергоносіїв до Німеччини [42]. Ця позиція стала об'єктом критики як з боку східноєвропейських партнерів, так і всередині самої ФРН.

Попри це, Німеччина разом із Польщею взяла на себе добровільні зобов'язання щодо припинення імпорту російської нафти трубопровідним транспортом, який формально не підпадав під санкції ЄС [28]. Разом із тим Берлін виступав проти включення російського газу до санкційного режиму, аргументуючи це відсутністю швидких альтернатив і загрозами енергетичній безпеці не лише Німеччини, а й усієї Європи [33].

Залежність ФРН від російського газу справді перевищувала середньоєвропейські показники та могла ще більше посилитися з введенням в експлуатацію газопроводу «Північний потік-2». Цей проєкт неодноразово критикувався Польщею та США, однак його сертифікацію було призупинено лише за кілька днів до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну [24]. Рішення канцлера Шольца у лютому 2022 року зупинити цей процес стало символічним розривом із попередньою політикою уряду Ангели Меркель та власними заявами канцлера кількома місяцями раніше [47].

Надалі Німеччина активізувала зусилля зі зменшення енергетичної залежності від Росії, диверсифікуючи постачання природного газу за рахунок Норвегії та Нідерландів, розбудовуючи інфраструктуру для імпорту зрідженого природного газу зі США та Катару, а також тимчасово повертаючись до використання вугільних і нафтових електростанцій. Уже до кінця червня 2022 року частка російського газу в імпорті Німеччини скоротилася приблизно до 25 % порівняно з 55 % до початку війни [45]. У політичному дискурсі ці кроки подавалися як вимушені, але необхідні заходи для забезпечення стратегічної автономії та посилення стійкості німецької держави в умовах триваючої російсько-української війни.

Унаслідок запровадження масштабних санкцій проти Російської Федерації та цілеспрямованої політики Берліна щодо зменшення енергетичної

залежності від Москви двосторонні економічні відносини між Німеччиною та Росією зазнали різкого скорочення. Уже до лютого 2023 року, який став першим повним роком повномасштабної війни, імпорту Німеччини з Росії зменшився більш ніж на 90 %. Найбільш показовим є майже повне припинення закупівель російських енергоносіїв: імпорту нафти та газу скоротився на 99,8 % – з 2,2 млрд євро до 4,2 млн євро, а постачання вугілля зменшилося на 92,5 %. Водночас експорт німецьких товарів до Росії також істотно впав – на 60,5 %, з 2,1 млрд євро до приблизно 800 млн євро [32]. У німецькому політичному дискурсі ці показники слугували аргументом як на користь ефективності санкційного тиску, так і для критики економічних втрат, які несе сама ФРН.

Реакцією Москви на санкції Заходу стало поступове скорочення постачання газу до Європи. Влітку 2022 року Росія зменшила транзит газу через газопровід «Північний потік-1» до 20 % його потужності, офіційно пояснюючи це «технічним обслуговуванням обладнання». Уже через два місяці постачання було повністю припинено, а відновлення експорту газу було прямо пов'язане Кремлем зі зняттям західних санкцій. Дефіцит газу, спричинений цими діями, та різке зростання цін на енергоносії призвели до загальноєвропейської енергетичної кризи, яка особливо гостро проявилася взимку 2022–2023 років. У німецькому політичному та медійному дискурсі цей період часто характеризувався як «випробування на стійкість» для європейських суспільств. Енергетична нестабільність також сприяла загостренню продовольчої кризи, оскільки значне зростання цін на газ змусило аграріїв скорочувати виробництво, що мало безпосередні соціально-економічні наслідки [60].

Побоювання ескалації війни суттєво вплинули й на дискусії в Німеччині щодо можливих сценаріїв її завершення. У спільній заяві країн «Великої сімки», до якої входить і ФРН, задекларовано підтримку відновлення територіальної цілісності України без конкретизації шляхів – військових чи дипломатичних – досягнення цієї мети. Канцлер Олаф Шольц неодноразово

наголошував, що Росія не повинна і не зможе виграти цю війну. Водночас у своїх публічних виступах він послідовно уникав прямого використання риторики «української перемоги», що в німецькому політичному дискурсі інтерпретувалося як прояв стриманості та небажання відкрито підтримувати повне військове відвоювання Україною всіх окупованих територій, включно з Кримом. Така позиція пояснювалася насамперед страхом неконтрольованої ескалації та поширення війни за межі України.

Водночас у межах правлячої коаліції Німеччини простежуються суттєві розбіжності щодо бажаного фіналу війни. Міністр закордонних справ Анналена Бербок, представниця партії «Союз 90/Зелені», послідовно використовує у своєму політичному дискурсі чітку підтримку перемоги України та категорично відкидає можливість будь-яких територіальних поступок Росії в обмін на мир, називаючи такі пропозиції наївними та небезпечними [42]. Натомість частина представників Соціал-демократичної партії Німеччини демонструє значно обережнішу позицію. Зокрема, парламентський лідер СДПН у Бундестазі Рольф Мютценіх неодноразово наголошував на необхідності активнішого використання дипломатичних каналів і критикував надмірно, на його думку, войовничу риторику. Ці внутрішньопартійні дискусії безпосередньо впливають на баланс риторики та практичних рішень канцлера Шольца як лідера соціал-демократів [42].

Поступове нарощування військової допомоги Україні з боку Німеччини у поєднанні з обережністю щодо формулювання кінцевої мети війни значною мірою зумовлені страхом ескалації. У німецькому політичному дискурсі особливе місце посідають побоювання ядерної ескалації, а також ризики ненавмисного втягнення НАТО у пряме військове протистояння з Росією. Ці сценарії актуалізують у суспільній свідомості історичні спогади про холодну війну та формують запит на стриману, обережну зовнішню політику [42].

Додатковим чинником, що впливає на німецький політичний дискурс щодо війни, є зростання популярності популістських партій, які демонструють

скептичне або відверто симпатизуюче до Росії ставлення. З середини 2023 року правопопулістська партія AfD, попри політичну ізоляцію з боку інших парламентських сил, стабільно посідає друге місце в соціологічних опитуваннях після ХДС/ХСС. Її підтримка зросла з менш ніж 11 % на початку 2022 року до понад 22 % на початку 2024 року, а після низки скандалів дещо знизилася, однак залишилася вищою за рейтинги СДПН. Паралельно на лівому фланзі з'явилася нова популістська антивоєнна партія BSW, яка відокремилася від Die Linke та вже отримує близько 8 % підтримки [54]. Наявність цих політичних акторів посилює фрагментацію німецького дискурсу щодо російсько-української війни та ускладнює формування стійкого консенсусу щодо підтримки України.

Зростання впливу популістських політичних сил у Федеративній Республіці Німеччина дедалі помітніше відображається на внутрішньополітичному та зовнішньополітичному дискурсі, зокрема щодо війни Росії проти України. Партія «Альтернатива для Німеччини» (AfD) ледь не здобула перемогу на виборах у землі Бранденбург, що стало вже третім поспіль вагомим електоральним успіхом цієї політичної сили після першого місця на виборах у Тюрінгії та майже другого результату в Саксонії. Разом із підтримкою новоствореного «Альянсу Сахри Вагенкнехт» (BSW) частка виборців, які віддають перевагу популістським партіям, сягає близько третини населення Німеччини, а в окремих регіонах Східної Німеччини – значно перевищує цей показник. Спільною рисою цих політичних сил є різко критичне ставлення до міграційної політики, скепсис щодо НАТО та Європейського Союзу, а також чітко задекларований намір згорнути або повністю припинити військову й фінансову допомогу Україні.

Символічним проявом такої позиції став виступ президента України Володимира Зеленського в Бундестазі в червні 2024 року, який був фактично бойкотований більшістю депутатів AfD: лише чотири з 77 парламентарів партії були присутні під час його промови. Подібні дії мають не лише

протокольне, а й чітке дискурсивне значення, демонструючи відмову цих політичних акторів від домінантного в німецькому політичному мейнстрімі наративу солідарності з Україною. Політичні позиції AfD та BSW, а також численні звинувачення на адресу AfD у прихованому радикалізмі та зв'язках з антидемократичними середовищами зумовлюють небажання традиційних партій співпрацювати з популістами на федеральному рівні. Водночас посилення крайніх політичних сил уже чинить опосередкований вплив на державну політику.

Зокрема, рішення уряду ФРН про запровадження прикордонного контролю з окремими країнами ЄС відображає зростання суспільної тривоги щодо нелегальної міграції – теми, яку активно експлуатують популістські партії. У цьому контексті прихильники України в Німеччині та за її межами висловлюють занепокоєння, що подальші коригування політичного курсу можуть включати й поступове пом'якшення підтримки Києва. Такі побоювання є особливо актуальними з огляду на складну ситуацію на фронті, де Збройні сили України відчують нестачу боєприпасів і людських ресурсів. У німецькому та міжнародному політичному дискурсі дедалі частіше лунають застереження, що скорочення військової допомоги з боку Німеччини та США може істотно посилити позиції Росії та змінити баланс сил на користь агресора [57].

AfD і BSW у своїх програмних заявах та публічній риторичі демонструють євроскептичні настрої й схильність до політики «примирення» з Росією [60]. AfD історично формувалася як партія, критично налаштована до Європейського Союзу та імміграції, і традиційно має найвищі електоральні показники у східних федеральних землях. Це пов'язано як з економічними труднощами, так і з відчуттям структурної нерівності та соціального відчуження, що зберігаються з часів холодної війни та об'єднання Німеччини.

У межах парламентських дебатів щодо вторгнення Росії в Україну в березні 2022 року представник AfD Матіас Моосдорф охарактеризував війну

як «трагедію» та закликав до негайного повернення Росії за стіл переговорів. Водночас він використав низку наративів, характерних для російської пропаганди, зокрема твердження про нібито переслідування «Russischstämmige» («етнічних росіян») в Україні з 2014 року, представив перемогу Росії як неминучу та запропонував компромісний сценарій врегулювання конфлікту через проведення референдумів у Криму та на сході України. У своїх виступах представники AfD також послідовно заперечували доцільність санкцій проти Росії та надання військової допомоги Україні, що різко контрастувало з позицією більшості парламентських партій.

У червні 2022 року AfD оприлюднила позиційний документ, у якому формально засудила агресію Росії як порушення міжнародного права, водночас закликавши до негайного припинення вогню та розгортання миротворчої місії під егідою ООН та ОБСЄ. Однак у тій самій заяві партія підтвердила свою підтримку газопроводу «Північний потік-2», аргументуючи це необхідністю «надійного, безпечного та дешевого енергопостачання» для Німеччини, попри те, що Росія на той момент уже суттєво скоротила транзит газу через «Північний потік-1». До кінця літа 2022 року AfD повернулася до більш радикальної риторики, відкрито визнаючи прагнення скористатися масовими побоюваннями щодо енергетичної незахищеності та економічної нестабільності. При цьому партія не запропонувала системних змін у фінансовій чи соціально-економічній політиці, натомість апелювала до відновлення «довоєнного статус-кво», що стало ключовим елементом її політичної стратегії [23].

Таким чином, діяльність AfD і споріднених популістських сил відіграє важливу роль у формуванні альтернативного, конфліктного наративу в німецькому політичному дискурсі щодо російсько-української війни, який кидає виклик домінантним уявленням про відповідальність Німеччини за підтримку України та збереження європейської безпеки.

Напередодні організації Російською Федерацією серії так званих «референдумів» у вересні 2022 року на тимчасово окупованих територіях України, які були широко визнані міжнародною спільнотою як нелегітимні та такими, що суперечать нормам міжнародного права, окремі представники правопопулістської партії «Альтернатива для Німеччини» (AfD) здійснили поїздку до цих регіонів через територію Російської Федерації. До складу делегації входили член партії Крістіан Блекс, а також депутати земельного парламенту Саксонії-Ангальт Ганс-Томас Тілшнайдер і Томас Вальд. Сам факт цієї поїздки набув значного резонансу в німецькому політичному дискурсі, оскільки її часові рамки та символічний контекст фактично збіглися з кульмінацією російської спроби легітимізувати анексію українських територій.

У своїх публічних заявах учасники візиту поєднували елементи відкритої підтримки російських наративів із системною критикою західних та німецьких медіа, що є характерною рисою російської пропагандистської риторики. Подібні висловлювання репродукували ключові дискурсивні фрейми Кремля, зокрема твердження про «упереджене висвітлення війни» та «інформаційну війну Заходу», що дозволяє розглядати цей візит не лише як політичний жест, а й як елемент ширшої інформаційної взаємодії між російськими пропагандистськими структурами та маргінальними політичними акторами в країнах ЄС.

Поїздка викликала помітний внутрішньопартійний конфлікт у межах AfD. Федеральний виконавчий комітет партії, очолюваний співголовами Тіно Хрупаллою та Аліс Вайдель, публічно дистанціювався від цього візиту та вимагав пояснень від його учасників. Земельна фракція AfD у Північному Рейні–Вестфалії заявила про свою непричетність до поїздки, наполягла на її негайному припиненні та пригрозила можливими дисциплінарними заходами. Водночас, за наявною інформацією, осередок AfD у Саксонії-Ангальт, навпаки, фінансово сприяв організації поїздки, зокрема оплативши авіапереліт

її учасників. Остаточна відмова від подальшої реалізації цього візиту відбулася лише під тиском значного суспільного резонансу, медійної критики та зростаючої уваги з боку центрального керівництва партії [41]. Цей епізод продемонстрував глибокі ідеологічні та стратегічні розбіжності всередині AfD щодо ступеня допустимості відкритої співпраці з російським політичним порядком денним.

Політичні позиції ключових лідерів AfD, зокрема Тіно Хрупалли та Аліс Вайдель, упродовж усього періоду повномасштабної війни в Україні демонструють чітко виражену проросійську спрямованість. Вони неодноразово виступали з вимогами відновлення експлуатації газопроводу «Північний потік-2» та закликали до скасування або пом'якшення санкційного режиму проти Російської Федерації. У телевізійній програмі Maischberger (ARD) Аліс Вайдель, зокрема, публічно заявила, що президент РФ Володимир Путін не є ні диктатором, ні масовим убивцею, що викликало широку критику з боку політичних опонентів та експертного середовища. Подібні висловлювання мають важливе дискурсивне значення, оскільки вони сприяють релятивізації відповідальності Росії за агресію та підривають консенсус щодо морально-правової оцінки війни.

Ці випадки не є поодинокими. Інші депутати AfD, зокрема Гуннар Ліндеманн, Андреас Кальбіц і Стефан Койтер, брали участь у численних поїздках до Росії та Нагірного Карабаху, позиціонуючи себе як «міжнародних спостерігачів». Стефан Койтер навіть після початку повномасштабного вторгнення взяв участь у російській конференції, де піддав різкій критиці німецькі медіа, звинувативши їх у «пропаганді», та відкрито виступив проти санкційної політики Європейського Союзу щодо РФ. Такі дії свідчать про наявність у межах AfD стійких внутрішньопартійних мереж, орієнтованих на трансляцію російських наративів у німецькому політичному просторі, що створює потенційні ризики для демократичних інститутів та інформаційної безпеки ФРН [41].

У жовтні 2022 року співголова AfD Аліс Вайдель у своїх публічних заявах охарактеризувала Німеччину як «головного програвшого» у війні, стверджуючи, що країна стала жертвою «економічної війни», спричиненої санкціями проти Росії. Вона піддала критиці Захід за «рефлекторну підтримку максималістських вимог України», відкинула будь-яку форму військової участі ФРН у підтримці Києва та закликала уряд зосередитися на відновленні постачання російського природного газу задля захисту національної економіки. Через кілька тижнів Тіно Хрупалла посилив цю риторику, зробивши неоднозначну заяву, в якій порівняв дії російського керівництва з політикою США та заявив, що «американські президенти також були військовими злочинцями», водночас відмовившись назвати Володимира Путіна військовим злочинцем, мотивуючи це відсутністю у нього «повноважень судити про такі дії» [23].

Таким чином, діяльність AfD та риторика її провідних представників формують альтернативний, маргінальний, але дедалі помітніший сегмент німецького політичного дискурсу щодо російсько-української війни. Цей дискурс характеризується релятивізацією агресії Росії, акцентом на власних економічних втратах Німеччини та закликами до «нормалізації» відносин з Москвою, що вступає в прямий конфлікт із домінантними наративами про відповідальність ФРН за підтримку України та збереження європейського безпекового порядку.

Крайня ліва партія Die Linke, яка є спадкоємцем Соціалістичної єдиної партії НДР, традиційно демонструвала риторичну позицію, що включала скепсис щодо діяльності НАТО, часті проросійські твердження та підозріле ставлення до Сполучених Штатів, Європейського Союзу та німецьких структур безпеки. Протягом десятиліть цей політичний дискурс формувався в контексті історичної спадщини НДР та особливостей політичної соціалізації у східній Німеччині, де антизахідна риторика та критика військових союзів залишалися елементами ідеологічного наративу. Однак із початком

повномасштабного вторгнення Росії в Україну звірства, скоєні проти цивільного населення, стали каталізатором внутрішньої трансформації політичної позиції фракції Die Linke. Вона офіційно засудила військову агресію Росії як грубе порушення норм міжнародного права, висвітлювала Україну у ролі потерпілої сторони у глобальній боротьбі між Заходом та Москвою та закликала західні держави до активного сприяння процесам деескалації конфлікту.

Найбільш контroversійною фігурою в цій трансформації стала Сахра Вагенкнехт, яка відокремила від основної партійної лінії та у жовтні 2023 року заснувала нову політичну організацію «Bündnis Sahra Wagenknecht» (BSW). Програма BSW включає низку позицій, що відповідають логіці правопопулістських наративів, зокрема: обмеження імміграції, критика глобалізаційних процесів, опозицію до «зеленої» політики та екологічних реформ, а також заклик до припинення військової підтримки України. Крім того, BSW активно виступає проти економічних санкцій, запроваджених ЄС та його партнерами у відповідь на російське вторгнення, а також критикує діяльність НАТО, стверджуючи, що розширення альянсу нібито сприяє глобальній нестабільності та створює штучне «відчуття загрози». Важливо підкреслити, що BSW прямо заявляє про необхідність врегулювання конфлікту шляхом переговорів із Росією, що фактично корелює з прокремлівськими наративами щодо «мирного врегулювання» та легітимізації територіальних захоплень [25].

Посилення впливу крайніх правих (AfD) та крайніх лівих (BSW/Die Linke) у Німеччині можна розглядати як наслідок комплексної взаємодії політичних, економічних і соціальних факторів, спричинених війною в Україні. З одного боку, конфлікт спричинив різке зростання цін на енергоресурси та продовольство, що підживило інфляційні процеси та підвищило невдоволення населення. З іншого боку, масштабний потік шукачів притулку з регіонів Південної Азії, Близького Сходу та Африки, а також понад

мільйон біженців з України, створив додатковий соціальний та економічний тиск. У результаті ці фактори сприяли активізації популістських наративів, які апелюють до уявної незахищеності громадян та недовіри до традиційних політичних еліт [23].

Зростання популярності AfD частково пояснюється також економічними аргументами, пов'язаними з наслідками санкцій проти російської енергетики, які, на думку прихильників партії, завдають шкоди національним інтересам Німеччини. AfD активно виступає проти відправки важкого озброєння в Україну, зокрема танків, що узгоджується з її антизахідною та проросійською риторикою [23].

Водночас підтримка військової допомоги Україні була найвищою серед прихильників нової, більш «військовоактивної» гілки Зелених (Bündnis 90/Die Grünen), де 61 % опитаних схвалювали поставку танків і іншого озброєння. Ця зміна свідчить про суттєву трансформацію політичної риторики Зелених: від їхніх традиційно пацифістських позицій вони перемістилися до активної коаліційної підтримки військової допомоги Києву. Проте загальнонаціональні опитування засвідчили, що лише 46 % німців підтримували відправку важкого озброєння, що вказує на значну поляризацію суспільної думки та глибоке історичне закріплення пацифістських настроїв у Німеччині після Другої світової війни [23].

Отже, війна в Україні виступає фактором значних трансформацій у німецькому політичному дискурсі, сприяючи одночасному посиленню крайніх політичних сил, внутрішньополітичній поляризації та зміні риторичних акцентів серед традиційних коаліційних партій. Країна опинилася у ситуації, де зовнішньополітичні виклики та енергетична безпека безпосередньо впливають на внутрішню політику та формують неоднорідний, багатовекторний дискурс щодо військової та гуманітарної допомоги Україні.

Згідно зі звітом Allensbach Security Report 2024 року, значна частина населення Німеччини проявляє виражене занепокоєння щодо можливості

втягнення країни у прямий військовий конфлікт. Так, 76 % респондентів у східних федеральних землях висловили побоювання щодо такої перспективи, тоді як у західних землях цей показник становив лише 44 %. Подібна тенденція підтверджується результатами липневого опитування соціологічної компанії Infratest dimap, у якому 36 % опитаних по всій країні вказали, що поточні поставки озброєння в Україну «зайшли надто далеко». На сході Німеччини цей показник піднявся до 50 %, що свідчить про значну регіональну різницю у сприйнятті ризиків та реакції на зовнішньополітичні дії Берліна [36].

Такі настрої суспільства віддзеркалюють складність політичної коаліції, очолюваної канцлером Олафом Шольцом, яка об'єднує три партії з різними пріоритетами: Соціал-демократичну партію Німеччини (СДПН), Зелених та Вільну демократичну партію (ВДП). У період з січня 2022 року до серпня 2023 року загальний рівень підтримки коаліційних партій впав з 53,3 % до 30,5 %, що свідчить про значне зниження довіри громадськості до уряду. Показники окремих партій склали: СДПН – 14,9 %, Зелені – 10,8 %, ВДП – 4,8 %. Водночас консервативний альянс ХДС/ХСС зміцнив свої позиції, здобувши трохи більше ніж 32 % у кінці 2023 року, проте до серпня 2024 року цей показник знизився до 30,5 %, що історично вважається відносно низьким рівнем підтримки для цієї політичної сили [54].

Політична криза отримала кульмінацію 16 грудня 2024 року, коли Бундестаг виніс вотум недовіри уряду Шольца. У результаті президент Франк-Вальтер Штайнмаєр розпустив 20-й склад парламенту та призначив дострокові вибори на 23 лютого 2025 року. Слід зазначити, що явка виборців у 2025 році досягла 82,5 %, що свідчить про підвищену політичну активність населення в умовах зовнішньополітичної кризи та військової напруженості. Для порівняння, під час виборів 2021 року явка становила 76,4 % [52].

Результати позачергових виборів 2025 року засвідчили значні зміни у структурі електоральних преференцій. ХДС/ХСС, очолюваний Фрідріхом Мерцем, здобув перемогу з 28,5 % голосів, що забезпечило 208 депутатських

мандатів у Бундестазі. На другому місці опинилася правопопулістська Альтернатива для Німеччини (AfD) з 20,8 % голосів та 151 мандатом, демонструючи зростання підтримки проросійських та антисистемних наративів. Соціал-демократична партія (СДПН) посіла третє місце з 16,4 % (121 мандат), Зелені здобули 11,6 % (85 мандатів), а Ліва партія – 8,8 % (64 мандати). Така перерозподільча динаміка демонструє не лише політичну поляризацію, але й посилення впливу радикальних і популістських партій у східних землях, що корелює із зазначеними страхами населення щодо можливої ескалації [52].

Аналітичний огляд потенційних коаліційних конфігурацій дозволяє зробити висновок, що формування більшості за участю ХДС/ХСС, СДПН та Зелених створює умови для стабільної підтримки України, як у військовій, так і у фінансовій площині. Фрідріх Мерц неодноразово наголошував на необхідності активізації трансатлантичної співпраці та збільшення обсягів допомоги Києву, підкреслюючи стратегічну важливість протидії російській агресії в контексті збереження безпеки Європи. Водночас, попри значний результат AfD, партія залишилася політично ізольованою від формування урядової коаліції на національному рівні, що мінімізує потенційні ризики зміни зовнішньополітичного курсу щодо України та обмежує вплив проросійських наративів на офіційні рішення [2].

Таким чином, результати опитувань і виборів демонструють комплексну взаємодію між внутрішньополітичною динамікою та зовнішньополітичними викликами, породженими російсько-українською війною. Високий рівень побоювань щодо можливого залучення Німеччини у конфлікт, регіональні відмінності у сприйнятті ризиків, а також зміни у підтримці коаліційних і опозиційних партій свідчать про те, що війна в Україні суттєво впливає на формування німецького політичного дискурсу та визначає стратегічні пріоритети уряду у сфері безпеки й зовнішньої політики.

Одним із значущих чинників, що опосередковано вплинули на перебіг виборчої кампанії до Бундестагу та формування електоральних преференцій у Німеччині, стали резонансні висловлювання представників новообраної адміністрації президента США Дональда Трампа. Зокрема, критичні заяви щодо політики Європейського Союзу та Федеративної Республіки Німеччина, а також пряма публічна підтримка правопопулістської партії «Альтернатива для Німеччини» (AfD) створили помітний медійний та соціально-політичний резонанс у німецькому інформаційному полі. Особливо значущим став політичний жест американського підприємця та мільярдера Ілона Маска, який мав тісні зв'язки з адміністрацією Трампа та відкрито закликав громадян Німеччини підтримати AfD на виборах. Цей крок спричинив статистично підтверджене зростання рейтингів партії у низці соціальних груп, що демонструє можливий вплив зовнішніх акторів на внутрішньополітичні процеси, а також на формування сприйняття населення щодо Російсько-української війни та відповідної зовнішньої політики Берліна [2].

Публічні висловлювання впливових американських осіб, зокрема підтримка AfD, стали предметом критики провідних німецьких політичних сил, які трактували такі дії як неприпустиме втручання у суверенні внутрішні політичні процеси. Під час фінальної стадії виборчої кампанії додатковим фактором політизації стало оголошення Дональда Трампа про можливість проведення прямих переговорів із президентом Російської Федерації Володимиром Путіним щодо припинення війни проти України. Ця ініціатива викликала занепокоєння серед європейських політичних еліт, оскільки у запропонованому форматі були відсутні безпосередні сторони конфлікту – Україна та Європейський Союз, що, на думку критиків, суперечило принципам міжнародного права та демократичного врядування [2].

У відповідь на ці події лідер ХДС/ХСС Фрідріх Мерц окреслив чітку позицію щодо німецької зовнішньої політики та стратегічних орієнтирів у контексті російсько-українського конфлікту. Він підкреслив важливість

конструктивної ролі Конгресу США у підтримці України, водночас наголосивши на пріоритетності єдності Європи та розвитку оборонно-промислового комплексу ЄС. Мерц відзначив, що будь-які рішення щодо майбутнього України мають ухвалюватися виключно за участі української сторони, а не «через голови українців», підкреслюючи тим самим суверенітет і правову суб'єктність України у переговорах [2].

Результати німецьких виборів мають далекосяжне стратегічне значення для Європейського Союзу та безпекового середовища у Центрально-Східній Європі. Збереження чіткої проукраїнської позиції Берліна здатне зміцнити загальноєвропейський фронт протидії російській агресії та посилити координацію оборонної політики серед союзників НАТО. Водночас зростання популярності праворадикальних і популістських сил у Німеччині, зокрема AfD, слід розглядати як прояв глибших соціально-економічних та культурних трансформацій у німецькому суспільстві, викликаних економічними наслідками війни, зростанням енергетичної залежності та соціальної тривожності. Зовнішні впливи, зокрема публічні заяви високопрофільних осіб США, також взаємодіють із внутрішньополітичними процесами Німеччини, формуючи електоральні настрої та політичний дискурс щодо російсько-української війни. Водночас реакція лідерів провідних партій демонструє прагнення зберегти стратегічну автономію та проукраїнський курс, водночас нейтралізуючи потенційний вплив проросійських і популістських наративів на внутрішню політику та міжнародні зобов'язання ФРН [2].

Обрання Фрідріха Мерца федеральним канцлером 6 травня 2025 року, попри безпрецедентні труднощі першого голосування в Бундестазі, стало важливим символом політичного переформатування безпекового курсу країни [11]. Уже на етапі формування уряду війна в Україні розглядалася не як периферійна криза, а як центральний виклик європейській системі безпеки.

У політичному дискурсі правлячої коаліції війна дедалі чіткіше інтерпретується як прояв ревізіоністської стратегії Російської Федерації, що

підриває основи міжнародного права та післявоєнного порядку в Європі. Цей підхід узгоджується з оцінками провідних німецьких аналітичних центрів, зокрема Фонду науки і політики (Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP), який у своїх доповідях наголошує на системному характері російської загрози та необхідності довгострокової підтримки України як елементу стримування. Подібні висновки містяться й у матеріалах Німецької ради з міжнародних відносин (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, DGAP), де війна в Україні визначається як «лакмусовий папірець» спроможності Європи діяти як безпековий актор [11].

Практичним проявом нового сприйняття війни стала інституціоналізація підтримки України. У грудні 2025 року уряд Німеччини представив 10-пунктний інвестиційний план, що передбачає поглиблення оборонно-промислової співпраці, спільні дослідження, закупівлі та використання федеральних інвестиційних гарантій для українських оборонних підприємств. Війна в цьому контексті трактується не лише як гуманітарна трагедія, а й як фактор, що формує нову архітектуру європейської оборонної інтеграції, зокрема в межах ініціативи «Небесний щит» [12].

Окреме місце у сприйнятті війни посідає дискусія щодо можливої участі Бундесверу в багатонаціональних силах із забезпечення припинення вогню. Обережна позиція канцлера Мерца, який пов'язує таку можливість виключно з досягненням формальної мирної угоди, поєднується з більш відкритими заявами представників СДПН та Вільної демократичної партії [17]. Це свідчить про збереження внутрішньополітичних суперечностей, але водночас демонструє зсув у бік нормалізації військової участі Німеччини в операціях із підтримання безпеки за межами власної території.

Поряд із військово-політичним виміром важливою складовою сприйняття війни залишається гуманітарний та енергетичний аспекти. Виділення Німеччиною 60 млн євро на зимову та енергетичну підтримку України на початку 2026 року підтверджує сталість солідарності та

усвідомлення взаємозв'язку між безпекою України й стабільністю Європи загалом [7]. У заявах федерального уряду та Міністерства закордонних справ ФРН війна дедалі частіше постає як багатовимірний виклик, що потребує комплексної відповіді.

Таким чином, після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну німецькі політичні сили продемонстрували суттєву диференціацію у сприйнятті конфлікту. Традиційні коаліційні партії сформували проукраїнську позицію, поєднуючи підтримку Києва з прагненням уникнути ескалації, тоді як правопопулістська AfD та нова ліво-популістська BSW продовжили просувати проросійські наративи, виступаючи проти санкцій і військової допомоги Україні та закликаючи до переговорного врегулювання конфлікту. Соціально-економічні та енергетичні потрясіння, спричинені війною, сприяли зростанню популярності крайніх політичних сил, що відображає глибоку поляризацію німецького суспільства та посилює вплив зовнішніх факторів на внутрішню політику. Події 2025 року, зокрема результати дострокових парламентських виборів, підкреслили трансформацію політичного дискурсу. Перемога консервативного блоку ХДС/ХСС засвідчила посилення проукраїнської орієнтації Берліна та готовність держави підтримувати Київ у протидії російській агресії. Водночас значний успіх правопопулістської AfD вказує на збереження внутрішньополітичної поляризації і наявність груп, що продовжують просувати проросійські наративи, хоча їх політична ізоляція мінімізує прямий вплив на зовнішню політику країни.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження ролі російсько-української війни в сучасному німецькому політичному дискурсі ми дійшли наступних висновків:

1. Сучасне розуміння війни у політичній та соціально-науковій думці суттєво відійшло від класичного трактування як виключно міждержавного збройного протистояння. Аналіз концептуальних підходів засвідчив, що війна дедалі частіше осмислюється як комплексне явище, яке поєднує військові, політичні, інформаційні, економічні та соціальні виміри. У цьому контексті російсько-українська війна постає прикладом конфлікту нового типу, де поряд із воєнними діями активно використовуються інструменти політичного тиску, інформаційного впливу та маніпуляції громадською думкою, що безпосередньо відображається у політичних наративах європейських держав, зокрема Німеччини.

2. В межах дослідження було використано системний підхід та поєднання загальнонаукових і спеціальних методів дослідження для аналізу політичного дискурсу. Застосування історичного, порівняльного, термінологічного аналізу, а також кількісного і якісного контент-аналізу дало змогу простежити еволюцію німецького політичного бачення війни в Україні, виявити зміну ключових понять, аргументаційних стратегій і пріоритетів. Методологічна база дослідження забезпечила можливість не лише фіксувати зміни риторики, а й пояснювати їх з урахуванням внутрішньополітичних і зовнішньополітичних чинників.

3. Аналіз сприйняття анексії Криму та війни на Сході України у 2014–2021 роках серед німецького політикуму дозволив виявити, що німецький політичний дискурс цього періоду характеризувався стриманістю та прагненням до збереження діалогу з Росією. ХДС/ХСС та СДПН, перебуваючи

при владі у форматі «великої коаліції», офіційно визнавали незаконність анексії Криму та підтримували санкції ЄС, однак водночас наполягали на реалізації Мінських домовленостей як безальтернативного шляху врегулювання. Соціал-демократи, зокрема Франк-Вальтер Штайнмаєр у період перебування на посаді міністра закордонних справ, послідовно відстоювали ідею діалогу навіть у складні часи. Партія «Союз 90/Зелені» займала жорсткішу позицію, відкрито називаючи Росію агресором і критикуючи проєкт «Північний потік – 2», тоді як «Альтернатива для Німеччини» демонструвала скептичне ставлення до санкцій і поширювала наративи про відповідальність Заходу за ескалацію конфлікту.

4. Повномасштабне російське вторгнення в Україну в 2022 році призвело до радикальної трансформації в межах німецького політичного дискурсу. Символічним вираженням переломного моменту можна вважати промову федерального канцлера Олафа Шольца в Бундестазі 27 лютого 2022 року, де було проголошено «злам епох» у німецькій зовнішній і безпековій політиці. У дискурсі провідних партій закріпилося визначення дій Росії як війни та грубого порушення міжнародного права. Німеччина перейшла від політики обмеженої підтримки України до постачання важкого озброєння, включно з самохідними артилерійськими установками, системами ППО та танками Leopard 2, що раніше вважалося політично неприйнятним. Водночас у межах СДПН зберігалися внутрішні дискусії щодо темпів і масштабів такої підтримки, а позиція «Альтернативи для Німеччини» залишалася різко критичною, із закликами до припинення військової допомоги та відновлення співпраці з Росією.

5. Оцінка перспектив подальшого курсу німецького політикуму щодо війни в Україні проводилася з урахуванням результатів позачергових виборів до Бундестагу 2025 року та приходу до влади коаліції ХДС/ХСС та Соціал-демократичною партії Німеччини (СДПН) на чолі з Фрідріхом Мерцем, яка була створена на основі коаліційної угоди «Відповідальність задля Німеччини

– 2025» і серед ключових задач мала не допустити до участі в уряді радикальні ультраправі сили, зокрема «Альтернативу для Німеччини», яка здобула 2 місце на виборах. Було визначено, що підтримка України стала структурним елементом німецької зовнішньої політики, пов'язаним із переосмисленням ролі Німеччини в системі європейської безпеки. Водночас характер цієї підтримки й надалі буде предметом політичних дебатів, зокрема у контексті зростання соціально-економічних викликів, електоральних процесів та посилення позицій популістських сил. Таким чином, німецький політичний дискурс щодо російсько-української війни залишається динамічним явищем, у якому поєднуються елементи ціннісного переосмислення, стратегічного прагматизму та внутрішньополітичної боротьби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бехруз Х.Н. Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 558–561.
2. Вибори в Німеччині. Який розклад сил і чого чекати Україні від уряду Мерца. 24.02.2025. URL: <https://texty.org.ua/fragments/114527/vybory-v-nimechchyni-yakuj-rozklad-syl-i-choho-chekaty-ukrayini-vid-uryadu-merca/>
3. Власюк В.В., Карман Я.В. Деякі основи поняття «гібридна війна» в міжнародному праві. *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 1. С. 226–234.
4. Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
5. Голопатюк Л. С. Визначення та аналіз особливостей складових сучасних воєнних конфліктів. *Збірник наукових праць Центру воєнно – стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2017. № 1. С. 21–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpcvsd_2017_1_6
6. Зозуля І.В. Глобальний, регіональний та національний виміри російсько – української війни. *Forum prava*. 2023. №1. С. 52–67.
7. Ковальчук О., Петренко Р. Німеччина виділила 60 млн євро на енергетику України. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2026/01/17/8016634/>
8. Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE_%D0%B2%D0%B8

%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4

9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. *Офіційний вісник України*. 2013. № 27. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

10. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с.

11. Мерц став канцлером Німеччини з другої спроби. Що це означає для України? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c62zppxdx30o>

12. Патока М. Німеччина представила інвестиційний план для оборони України. URL: <https://suspilne.media/1189760-nimeccina-predstavila-investicijnij-plan-dla-oboroni-ukraini/>

13. Почепцов Г. Гібридна війна: інформаційна складова. *Media Sapiens*. 2015. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/gibridna_viyna_informatsiyna_skladova/

14. Протокол по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы относительно совместных шагов, направленных на имплементацию Мирного плана Президента Украины П. Порошенко и инициатив Президента России В. Путина. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/123258.pdf>

15. Сіахаміс Г. Нова німецька «Східна політика» знаходить способи взаємодії з Росією. 25.02.2016. URL: <https://www.egmontinstitute.be/germany-ostpolitiek/>

16. Тронько О. Міжнародний військовий конфлікт: теоретичні підходи до вивчення та застосовуване до нього право. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://apnl.dnu.in.ua/1_2024/66.pdf

17. Худякова О., Ромашенко С. У Німеччині сперечаються щодо відправки військ в Україну. URL: <https://www.dw.com/uk/u-nimeccini-sperecautsa-sodo-vidpravki-vijsk-v-ukrainu/a-75200001>
18. Яворська Г. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Strategic priorities*. 2016. № 4 (41). С. 41–48. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/yavorskaya.pdf>
19. Abbasi A. Hybrid War Threats and Essence of Perception Management: Challenges for Pakistan. *IPRI Journal*. 2020. XX (2). P. 1–24. URL: <https://doi.org/10.31945/iprij.200201>
20. AfD für Spaltung des Landes. Frankfurter Allgemeine. 04.04.2014. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/afd-fuer-spaltung-der-ukraine-12888098.html>
21. Angela Merkel Says She Is ‘Pained’ by Russian Hacking. *BBC News*. 13 May 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52650756>.
22. Arzheimer K. The AfD: Finally a successful right-wing populist Eurosceptic party for Germany? *West European Politics*. 2015. №38(3). Pp. 535–56. <https://doi.org/10.1080/01402382.2015.1004230>
23. Arzheimer K. To Russia with love? German populist actors’ positions vis-a-vis the Kremlin. *European Center for Populism Studies (ECPS)*. 8 March 2023. Brussels. <https://doi.org/10.55271/rp0020>
24. Bennhold K., Solomon E. Shadowy arm of a German state helped Russia finish Nord Stream 2. *The New York Times*. 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/12/02/world/europe/germany-russia-nord-stream-pipeline.html>
25. Bündnis Sahra Wagenknecht – Vernunft und Gerechtigkeit, BSW. Офіційний сайт. URL: <https://bsw-vg.de/>
26. Burchard H. Von Der. Merkel Blames Russia for ‘Outrageous’ Cyberattack on German Parliament. *Politico*. 13 May 2020.

URL:<https://www.politico.eu/article/merkel-blames-russia-for-outrageous-cyber-attack-on-german-parliament/>

27. Delcker J. Russian Disinformation Looms Large over German Winter. *DW*. 12 September 2022. URL: <https://www.dw.com/en/russian-disinformation-threat-looms-large-over-cold-german-winter/a-63096336>.

28. Drozdov A. European Union Imposes Partial Ban on Russian Oil. *CSIS*. 08 June 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/european-union-imposes-partial-ban-russian-oil>.

29. Eberle J., Handl V. The 2021 Federal Election and Its Implications for Russian/German Relations. 15 December 2023. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-38930-6_13

30. EU Sanctions Against Russia Explained. *Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/#individual>

31. Fact Sheet: United States, G7 and EU Impose Severe and Immediate Cost on Russia. *The White House*. 06 April 2022. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/04/06/fact-sheet-united-states-g7-and-eu-impose-severe-and-immediate-costs-on-russia/>

32. German Imports from Russia Down Over 90% in War's 1st Year. *Associated Press*. 13 April 2023. URL: <https://apnews.com/article/germany-russia-trade-economy-sanctions-gas-energy-378b061e50829fb37591db4a475e536c>.

33. Germany resists EU ban on Russian gas as bloc prepares new Sanctions. *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/germany-moving-step-by-step-toward-russian-energy-embargo-habeck-2022-04-04/>

34. Gotz R. Germany and Russia – strategic partners. 2007. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.swp-berlin.org/publications/products/fachpublikationen/Strategic_Partners_ks.pdf

35. Hamzaoglu H. Post-Cold War Russian-German Relations: The New Balance of Powers in Europe? 2022. Volume 6. Number 12. Pp.223 – 233. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.swp-berlin.org/publications/products/fachpublikationen/Strategic_Partners_ks.pdf

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2518192

36. Hasselbach Ch. German support for Ukraine under pressure from populists. *DW*. 09.07.2024. URL: <https://www.dw.com/en/german-support-for-ukraine-under-pressure-from-populists/a-70138863>

37. Hoffman F. Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly (JFQ)*. 2009. № 52. P. 34–39

38. Holm K. Der Westen hat Russland betrogen. 27.03.2014. URL: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/faz-net-fruehkritik/tv-kritik-anne-will-der-westen-hat-russland-betrogen-12866221.html>

39. In a Major Shift, Germany Will Send Weapons to Ukraine. *Associated Press*. 26 February 2022. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-vladimir-putin-business-economy-olaf-scholz-7c992cb1668842279b890c5d81c54f6a>

40. Jennerjahn M. Sachsen als Entstehungsort der völkisch-rassistischen Bewegung PEGIDA. *Strategien der extremen Rechten: Hintergründe–analysen–antworten*. 2016. Pp. 533–558. https://doi.org/10.1007/978-3-658-01984-6_23

41. Joswig G. Reiserücktritt bei der AfD. *Taz*. 21 September 2022. URL: <https://taz.de/AfD-Abgeordnete-in-Russland/!5883129/>

42. Kapp C. L., Fix L. German, French, and Polish Perspectives on the War in Ukraine. 27 December 2023. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-44584-2_19

43. Koval I. How Russian Fake News Paints ‘the Germans. *DW*. 22 January 2023. URL: <https://www.dw.com/en/how-russian-fake-news-paints-the-germans/a-64394917>.

44. Krauss C. Europe’s Russian Oil Ban Could Overhaul Global Energy Market. *The New York Times*. 01 June 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/06/01/business/energy-environment/europe-russia-oil-global-energy.html>

45. Liu E. German-Russian Relations: A History and the Way Ahead. URL: <https://sites.bu.edu/pardeeatlas/advancing-human-progress-initiative/german-russian-relations-a-history-and-the-way-ahead/>
46. Loftus S. Rise in German far-right reflects growing sentiment against Ukraine war. 13.07.2023. URL: <https://responsiblestatecraft.org/2023/07/13/rise-in-german-far-right-reflects-growing-sentiment-against-ukraine-war/>
47. McHugh D. Germany's Chancellor Suspends Nord Stream 2 Amid Ukraine Tensions, But What Is It? PBS. 22 February 2022. URL: <https://www.pbs.org/newshour/world/germanys-chancellor-suspends-nord-stream-2-amid-ukraine-tensions-but-what-is-it>.
48. Meister St. A Paradigm Shift: EU-Russia Relations After the War in Ukraine. 29.11.2022. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2022/11/a-paradigm-shift-eu-russia-relations-after-the-war-in-ukraine?lang=en¢er=europe>
49. Mißfelder P. Russland ernst nehmen. URL: <http://de.theeuropean.eu/philipp-missfelder--2/8121-deutschlands-rolle-auf-der-krim--2>
50. Newson R. Hybrid Warfare and its Implications. URL: <http://www.secnav.navy.mil/innovation/Pages/2015/05/>
51. O'Neal M. The Risks to Germany and Europe of a Prolonged War in Ukraine. 07.10.2024. URL: <https://quincyinst.org/research/the-risks-to-germany-and-europe-of-a-prolonged-war-in-ukraine/#post-authors>
52. Patton D. The Ukraine War as a Driver of Intraparty Conflict. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644008.2024.2326466>
53. Pleines H. Der deutsch-russische Erdgashandel. Die Ursachen der aktuellen Spannungen. *Russland-Analysen*. 2021. № 410. Pp. 2–8. <https://doi.org/10.31205/RA.410.01>
54. Pollytix German Election Polling Trend. *Pollytix Strategic Research*. URL: <https://pollytix.eu/pollytix-german-election-trend/>
55. Popławski K., Kwiatkowska A. The German reaction to the Russian-Ukrainian conflict – shock and disbelief. URL:

<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-04-03/german-reaction-to-russian-ukrainian-conflict-shock-and>

56. Russia and Germany: From Estranged Partners to Good Neighbors. Carnegie russia eurasia center. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2018/05/russia-and-germany-from-estranged-partners-to-good-neighbors?lang=en¢er=russia-eurasia>

57. Sablina L. "We Should Stop the Islamisation of Europe!": Islamophobia and Right-Wing Radicalism of the Russian-Speaking Internet Users in Germany. *Nationalities Papers*. 2021. №49(2). Pp. 361–374. <https://doi.org/10.1017/nps.2019.76>

58. Schauble W. Russland hat mehr zu verlieren. Handelsblatt. 27 March 2014. URL: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-03/merkel-wirtschaftssanktionen-russland-obama>

59. Stöber S. Wahlbeobachtung auf Bestellung. Tagesschau. 19.09.2021. URL: <https://www.tagesschau.de/investigativ/kontraste/russland-demokratie-wahlbeobachtung-101.html>

60. Tam H. Some Farmers in Europe Are Shutting Operations and Reducing Production Because of the Energy Crunch, Adding to the Global Food Crisis. *Insider*. 08 September 2022. URL: <https://www.businessinsider.com/food-energy-gas-crisis-europe-farmers-shut-operations-reduce-production-2022-9>.

61. To Russia with love? German populist actors' positions vis-a-vis the Kremlin. 04.03.2023. URL: <https://www.populismstudies.org/to-russia-with-love-german-populist-actors-positions-vis-a-vis-the-kremlin/>

62. Wither J. K. Making Sense of Hybrid Warfare. *Connections QJ* 15. 2016. № 2. P. 73–87. URL: <http://connections-qj.org/article/making-sense-hybridwarfare>